

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE BASININDA SURİYELİ SİĞİNMACILARA
YÖNELİK NEFRET SÖYLEMİ: SEÇİLİ ULUSAL
GAZETELERDEKİ HABER ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ilaf RAHMANI

Ankara, 2020

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE BASININDA SURİYELİ SİĞİNMACILARA
YÖNELİK NEFRET SÖYLEMİ: SEÇİLİ ULUSAL
GAZETELERDEKİ HABER ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

İlaf RAHMANI

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Deniz SEZGİN

Ankara, 2020

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE BASININDA SURİYELİ SİĞINMACILARA
YÖNELİK NEFRET SÖYLEMİ: SEÇİLİ ULUSAL
GAZETELERDEKİ HABER ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Deniz SEZGİN EMÜLER

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Abdülrezak ALTUN

.....

Prof. Dr. Gülcan IŞIK

.....

Doç. Dr. Deniz SEZGİN EMÜLER

.....

Tez Sınavı Tarihi: 08/07/2020

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../20...)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

İlaf RAHMANI

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR LİSTESİ	iii
TABLolar LİSTESİ	iv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ VE GÖÇMENLİK.....	10
1.1. GÖÇ VE SIĞINMACILIK KAVRAMI.....	10
1.2. GÖÇ TEORİLERİ	12
1.2.1. Ravenstein’ın Göç Teorisi	13
1.2.2. Lee’nin İtme – Çekme Teorisi (Lee’s Push Pull Theory).....	16
1.2.3. Peterson’ın Göç Sınıflandırmaları	17
1.2.4. Neo Klasik Göç Teorisi.....	19
1.2.5. İkili (Dual) Emek Piyasası Teorisi.....	19
1.2.6. Mobilite Geçiş Teorisi	20
1.2.7. Göç Ekosistemi Teorisi.....	21
1.2.8. NELM (New Economics Of Labour Migration) Emek Göçünün Yeni Ekonomisi Teorisi	22
1.2.9. Subjektif Karar (Beklenti Eşliği) Modeli	22
1.2.10. Kurumsal Teori	23
1.3. MÜLTECİLİK VE SIĞINMACILIK MEVZUATI.....	24
1.3.1. Birleşmiş Milletler Göç Mevzuatı.....	24
1.3.2. Avrupa Birliği Göç Mevzuatı	25
1.3.2.1. Temel Belgeler	26
1.3.3. Türkiye Cumhuriyeti’nin Göç Mevzuatı.....	27
1.3.3.1. Temel Belgeler	27
1.4. SURİYE İÇ SAVAŞI VE MÜLTECİ/SIĞINMACI KRİZİ	29
1.5. TÜRKİYE CUMHURİYETİ’NDEKİ MÜLTECİLER	33
1.5.1. Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar	34

İKİNCİ BÖLÜM

NEFRET SÖYLEMİ

2.1. NEFRET SÖYLEMİNİN TANIMI.....	36
2.2. ÖTEKİLEŞTİRME VE NEFRET SÖYLEMİ	39
2.3. NEFRET SÖYLEMİNİN HEDEF GRUPLARI	40
2.4. NEFRET SÖYLEMİNİN HUKUKTAKİ YERİ.....	42
2.5. NEFRET SÖYLEMİ VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ İLİŞKİSİ	43
2.6. TÜRKİYE’DE NEFRET SÖYLEMİ VE MEDYA	44
2.7. TÜRKİYE’DE MÜLTECİLERE YÖNELİK NEFRET SÖYLEMİ.....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE BASININDA SURİYELİ SİĞINMACILARAYÖNELİK NEFRET SÖYLEMİ: SEÇİLİ ULUSAL GAZETELERDEKİ HABER ANALİZİ

3.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	51
3.2. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ	52
3.3. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ	53
3.4. ARAŞTIRMANIN VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	54
3.5. BULGULAR	54
3.5.1. Biçimsel İçerikler	54
3.5.2. Nefret Söylemi İçerikleri.....	61
3.5.3. Gazetelerin Niteliksel İnceleme Örnekleri.....	71
3.5.3.1. Sabah Gazetesi Örneği	71
3.5.3.2. Hürriyet Gazetesi Örneği	72
3.5.3.3. Yeniçağ Gazetesi Örneği	73
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	75
KAYNAKÇA.....	79
EKLER	87
EK 1: Suriyeli Mülteci Haberlerinin Analizi İçerik Çözümlemesi	87
ÖZET	92
ABSTRACT	93

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e.	Aynı Eser
a.g.e.	Adı Geçen Eser
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BM	Birleşmiş Milletler
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
İŞİD	Irak-Şam İslam Devleti
ÖSO	Özgür Suriye Ordusu
PYD	Suriye Demokratik Birlik Partisi
s.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
vd.	Ve Diğerleri

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: Gazetelerin Toplam Haber Sayısı	54
Tablo 2: Haberlerin Yayınlandığı Aylar	55
Tablo 3: Haberlerin Yayınlandığı Haftalar	55
Tablo 4: Haberlerin Yayınlandığı Günler	56
Tablo 5: Haberlerin Yayınlandığı Sayfalar	56
Tablo 6: Haberlerin Yayınlandığı Bölüm	57
Tablo 7: Haberlerin Gazete Sayfasındaki Yeri	58
Tablo 8: Haberlerdeki Üst-Alt Başlık Kullanımı	59
Tablo 9: Haberlerdeki Spot Kullanımı	59
Tablo 10: Haberlerdeki Görsel Kullanımı	60
Tablo 11: Haberlerdeki Görsellerin İçeriği	60
Tablo 12: Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Önyargılı İçerik Bulunması	61
Tablo 13: ‘Suriyeli, Sığınmacı, Mülteci’ Kimliğine İndirgenme Durumu	62
Tablo 14: ‘Suriyeliler’ Olarak Etiketlenme Durumu	62
Tablo 15: Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Abartma/Yükleme/Çarpıtma Durumu	63
Tablo 16: Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Küfür/Hakaret/Aşağılama Durumu	64
Tablo 17: Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Düşmanlık/Savaş Söylemi/ Hedef Gösterme Durumu	64
Tablo 18: Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Simgeleştirme Durumu.....	65
Tablo 19: Nefret Söylemi İçeren Haberler	66
Tablo 20: Nefret Söylemi İçeren İfadelerin Varlığı	66
Tablo 21: Suç Olaylarıyla İlişkilendirilme veya Bir Tehdit unsuru Olarak Sunulma Durumu	67

Tablo 22: Suriyeli Sığınmacılara Sunulan Hak ve İmkanların İmtiyaz Olarak Gösterilme Durumu	68
Tablo 23: Suriyeli Sığınmacılara Sunulan İmkanların Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarına Zarar Verme Durumu	69

GİRİŞ

Suriye İç Savaşı, genellikle Arap Baharı olarak anılan, 2010 yılında başlayan ve günümüze kadar süregelen halk ayaklanmalarının bir parçası olarak görülmektedir. *Arap Baharı* terimi, Arap coğrafyası olarak bilinen bölgedeki halkların demokrasi, özgürlük ve insan hakları arayışları için başlattıkları, barışçıl protestolardan silahlı çatışmalara kadar uzanan geniş olayların tamamı için kullanılmaktadır. Tunuslu bir seyyar satıcı olan Muhammed Buazizi'nin, ürünlerine el koyan ve satıcılık yapmasına müsaade etmeyen zabıtalara yaptığı açıklamanın yetersiz bulunması, başvuracak bir merci bulamaması nedeniyle 17 Aralık 2010'da kendisini yakarak bu durumu protesto etmesinin hemen ardından 18 Aralık 2010'da kendisini tanıyanların ve yerel zabıtalardan aynı muameleyi gören diğer satıcıların başlattığı protestolar, genelde Arap Baharı'nın başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Bostancı, 2017: 149). Bu olaylar, Tunus, Mısır gibi ülkelerde hükümetlerin devrilmesine kadar varmış, Libya ve Suriye gibi ülkelerde sonu gelmez iç çatışmalara dönüşmüş, Ürdün ve Bahreyn gibi ülkelerde ise, protesto ve mitinglerle sınırlı kalmıştır. Suudi Arabistan dahil Arap coğrafyasında bu olaylardan etkilenmeyen ülke kalmamıştır.

Bu olaylar, 1971'den bugüne Baas rejiminin liderliğini elinde tutan Esad ailesi tarafından otokratik yöntemlerle yönetilen ve muhaberat rejimi sayesinde protesto, ayaklanma ve çatışmaların uğramasının en zor olduğu ülkelerden biri olarak kabul edilen Suriye'ye de sıçramıştır (CNN, 2011).

Suriye'de olayların 6 Mart 2011'de Dera kentinde bir grup gencin tutuklanması üzerine başladığı kabul edilmektedir (Human Rights Watch, 2011; Bostancı, 2017: 161). Tutuklamalara tepki olarak başlayan protestolar hızla ülke çapında yayılmış, diğer ülkelerdekine benzer bir sonuçtan endişe eden hükümetin sert tepkileri sonucunda hızla silahlı bir çatışmaya evrilmiştir. Ancak ülke geçmişindeki siyasi hizipleşme ve etnik ve

dini farklılıklar, çatışmada rejim ve rejim karşıtları olarak sınırlanamayacak karşıt gruplar oluşturmuş¹ ve olayların çözümü belirsiz bir hal almıştır. Bu hızlı istikrarsızlaşma ve savaş bilhassa sivilleri etkilemiş, ülke nüfusunun yaklaşık dörtte biri zorunlu olarak yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Savaştan kaçan ya da yerinden edilen kişiler öncelikle komşu ülkelere sığınmışlardır. Economist Dergisi'nin belirttiğine göre, 2010 yılında 22 milyon olduğu belirtilen Suriye nüfusu, 2015'te 16 milyona inmiştir (Economist, 2015). *Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi'nin (UNOCHA)* 1 Mart 2019'da yayınlanan Suriye Arap Cumhuriyeti: İnsani İhtiyaçlar Genel Değerlendirmesine göre, 6.2 milyon kişi Suriye içinde yer değiştirmiş; 5.7 milyon kişi de ülke dışına kaçmıştır. Suriyeli göçmenler 21. Yüzyılın başından bu yana geçen yirmi yılın en büyük göç hareketlerinden biridir. Halen dünyadaki en büyük mülteci nüfusunu Suriyeliler oluşturmaktadır. Bu hareketlilik Avrupa Birliği'nin Schengen Anlaşması'ndan Kanada'nın göç politikasına, Brexit'e ve ABD Başkanı Trump'ın Meksika sınırında inşa etme planı olan duvara kadar dalga dalga tüm dünyayı etkileyen bir hal almıştır². Bütün dünyayı etkileyen bu süreç, Türkiye'yi de etkilemiştir. Bugün Türkiye, dünyada sayı bakımından en çok mülteciyi barındıran ülkedir. Söz konusu göç, ülkeyi ekonomik, siyasal ve kültürel bir çok alanda etkilemeye devam etmektedir.

Türkiye, tarihi ve jeopolitik konumu gereği toplu göçler ve sığınmacılar konusunda deneyimli bir ülke olarak, çatışmaların başladığı 2011 yılından itibaren *Açık*

---

¹ Çatışma süresince önce göstericiler ve hükümet varken, sonrasında Suriye muhalefeti oluşmuş, akabinde birçok küçük grup rejim güçlerine karşı birleşerek *Özgür Suriye Ordusu*'nu oluşturmuşlardır. Bunun dışında IŞİD (*Irak Şam İslam Devleti*) bir dönem çok güçlenmiş, Doğu Suriye'de ve Irak'ta Musul dahil geniş bir alanda hakimiyet kurmuştur. IŞİD'e karşı bilhassa PYD (*Partiya Yekîtiya Demokrat – Demokratik Birlik Partisi*) ülke dışından destek bulmuştur. Bu dört ana grup haricinde aşiretler, Yezidiler, ve İran'ın Haşdi Şabi militanları çatışmalara karışmıştır.

² ABD Başkanı Donald Trump, 25 Ocak 2017'de Meksika sınırına duvar yapılmasını öngören 13767 numaralı başkanlık kararnamesini, 2 gün sonra 27 Ocak 2017'de ise Müslüman çoğunluklu 8 ülke vatandaşının ABD'ye girmesini 90 günlüğüne yasaklayan, Suriyeli mültecileri ise sınırsız süreyle ülkeden men eden 13769 numaralı kararnameyi imzalamıştır. İki kararname arasında sadece iki gün vardır (Whitehouse, 2017 a ve 2017 b).

*Kapı Politikasını*³ uygulamış ve sığınmacılara sınırlarını açmıştır. Türkiye'nin bu tutumu uluslararası alanda da takdirle karşılanmıştır. Sığınmacı sayısı 2013 yılında henüz iki yüz bin iken, BM genel sekreteri Ban Ki Moon, Türkiye'nin tavrını 'cömert' olarak tanımlamış, Türkiye'nin göçmenlere yönelik olumlu tavrı ve misafirperverliğine övgüler 2014 yılında AB ilerleme raporunda da yer almıştır (Avrupa Komisyonu, 2014).

Türkiye'de 29 Nisan 2011'de 252 kişiyle başlayan sığınmacı sayısı, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre 2019 yıl sonunda 3,623,192 kişiye ulaşmıştır. Bu tarihten sonra ise Türkiye'deki sığınmacı sayısı azalmaya başlamış ve 30 Ocak 2020 tarihi itibarıyla Türkiye'deki Geçici Koruma Statüsü'nde bulunan Suriyeli sayısı 3,576,344'e inmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020).

Türkiye, *Cenevre Sözleşmesi* olarak da bilinen *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi*'ne taraftır. Sözleşme mülteci tanımını '1 Ocak 1951 yılından önce meydana gelen olaylar' ve 'Avrupa'da meydana gelen olaylar' ile coğrafi ve tarihi olarak kısıtlamış 1967'de bu kısıtlamayı kaldırmıştır. Türkiye ise, 1 Temmuz 1968 tarihli ve 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı kabul ederek tarih sınırlamasını kaldırmış, bununla beraber coğrafi sınırlamayı sürdürmüştür (Çiçeksoğüt, 2017: 3). Türkiye, Cenevre Sözleşmesi'ne uyguladığı bu coğrafi kısıtlama nedeniyle sadece Avrupa'dan mülteci statüsüyle göç almaktadır. Bu nedenle sığınmacılar öncelikle 'Misafir' olarak tanımlanmış, daha sonra hukuki bir statüye gereksinimden dolayı 'Geçici Koruma' statüsüne alınmışlardır. Bu statü sayesinde Geçici Koruma Yönetmeliği 26. madde de belirtilen sağlık, eğitim, iş olanakları, tercümanlık hizmetleri, sosyal yardım ve hizmetlerine erişim hakkına sahip olmuşlardır. Türkiye'de kullanılan ifade veya tabir ise

---

³ *Açık Kapı Politikası*; ticaret, yatırım, eğitim, sağlık, korunma veya başka amaçlarla şartsız göçe müsaade eden politika demektir. Türkiye'de Açık Kapı Politikası Suriye'den gelenler için 2011'den itibaren uygulanmıştır ancak 2020 itibarıyla uygulanmamaktadır.

“Muhacir”den “Sığınmacı”ya, oradan da “Mülteci”ye ve en son “Suriyeliler”e dönüşmüştür.

Herhangi bir göç hareketi yaşandığı yerde büyük değişimler yaratmaktadır. Sebep olduğu yatay büyüme, sağlık ve lojistik gibi temel konulardan, ekonomik, sosyo-kültürel problemlere kadar geniş bir etki alanına sahiptir. Göç alan bölge ve şehirlerde yaşanan ani demografik değişim her şeyden önce ev kiralarında artışa, göçmenlerin yerleştiği yerlerdeki okullarda kontenjan problemlerine neden olmuştur. Hastanelerde, toplu taşıma araçlarında yine göçün nüfusa oranına göre problemler yaşanmaktadır. Bu problemler ekseriyetle göçmenlerin yerleştikleri, çoğunlukla ekonomik açıdan dezavantajlı muhitlerde baş göstermektedir. Bu değişim süreci, göç alan grup ve göç eden grup arasında uyum problemlerini de beraberinde getirmektedir. Bu problemler farklı kültür yapısı ve göçmenlerin yıkılmış bulunan aile ve sosyal yapıları ile birleşince yerli halk ile problemler artmakta, bunun siyasal, ekonomik sonuçları olmakta, hatta zaman zaman çatışmalar bile baş göstermektedir.

Bunun bir sonucu olarak, dolaylı bir biçimde ‘biz’ ve ‘onlar’ ayrımına yol açmakta ve bir ötekileştirme pratiğine dönüşmektedir. Doğan’ın da dediği gibi, sadece etnik kimlikler değil, Mülteciler de göçmenler gibi “yabancı” karşısında “biz” algısı ile nefret söylemine muhatap kalabilmektedir. Ancak burada sadece “ben/biz” algısı üzerinden ortaya çıkan bir ötekileştirmeden çok, siyasal, ekonomik, sosyal veya kültürel alandaki beklentiler veya kayıplar da ön plana çıkmaktadır.” (Doğan, 2015: 33).

‘Ötekileştirme’ bir nefret söylemi pratiğidir. Nefret söylemi, genel anlamda, hedef gösterilen gruba karşı toplumda hoşgörüsüzlüğü ya da önyargıyı meşrulaştıran veya teşvik eden söylemleri tanımlamak için kullanılmaktadır (Avrupa Konseyi, 1997). Kendi başına bir suç niteliği taşımadığı halde, nefret suçlarının ortaya çıkmasında bir önkoşul

ve bir teşvik olarak karşımıza çıkmaktadır. Nefret söylemi nedeniyle birey ya da grup ötekileştirilir, bu ötekileştirilme sebebiyle de nefret suçu için gerekli olan zemin oluşturulmuş olur (İnceoğlu, 2012: 107).

Medya, sosyal bilimlerde sıklıkla demokrasilerdeki yasama, yürütme ve yargıdan sonra gelen dördüncü güç olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda medya, ideolojilerin, söylemlerin aktarıldığı ve yeniden üretildiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazılı basında kelime tercihleri kadar, kelimelerin ilişkilendirilmesi, hatta hangi haberlerin yapılacağı dahi bir söylem aracı olarak kullanılabilir (İnceoğlu 2012: 24). Bu özelliğinden ötürü medya, nefret söyleminin meşrulaştırılmasında ve yayılmasında etkili bir role sahiptir (Göregenli, 2014). Nefret söyleminin net bir tanımı yoktur ve durum özelinde ele alınması gerekir.

Türkiye’deki tüm sığınmacılar, bu anlamda ‘Suriyeli’ başlığı altında toplanmaktadır ve geçici koruma statüsü dolayısıyla sahip oldukları haklardan yararlanmaları dahi eleştirilmeye başlanmıştır. “Suriyeli sığınmacıların varlığı bir tehdit ve ekonomik bir yük olarak gösterilmektedir” (Doğanay, 2016: 143). Suriyeli sığınmacılar toplumda yarattıkları değişimler sebebiyle, Türkiye iç siyasetindeki ideolojik çatışmaların bir nesnesi haline de gelmiştir. Bir iktidar/güç veya ekonomik mücadelenin nesnesi haline gelmesi ve sosyal, kültürel ve ekonomik değişimleri tetiklemesi nedeniyle, medyadaki temsilleri, ‘ötekileştirici’ bir söylemin odağı olmuştur. “Nedenleri farklı zeminlere oturtulsa dahi Suriyelilere yönelik nefret söyleminin niteliği ve kapsamı yadsınamayacak düzeyde olduğu çeşitli araştırmalarda ortaya konulmaktadır” (Doğan, 2015: 139). Suriyelilerin ekonomik ve sosyal yük olarak görülmeleri, iç siyasetin nesnesi haline getirilmeleri, sosyal ve kültürel değişimi tetiklemeleri konusu araştırmanın sorununu teşkil etmektedir.

Tezin Amacı

Bu araştırma, 1 Ocak 2019 tarihinden 31 Aralık 2019 tarihine kadar Türkiye’de yaşayan Suriyelilere yönelik nefret söylemini ve bunun medyadaki temsilini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Amaç haberlerdeki nefret söyleminin sadece niceliksel özelliklerini sorgulamak ve genel yargılara varmak değil, var olan haberlerin üzerinde bütünlüklü bir analiz yapmaktır. Türkiye’de Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söyleminin, 1 Ocak-31 Aralık 2019 tarihleri arasında ulusal yazılı basında, sığınmacılarla ilgili hangi olgular üzerinden yapıldığı ortaya konulacaktır. Bu söylemlerin, farklı eğilimlere sahip gazetelerin söylemlerindeki farklılıklarla, bir iç siyaset aracı olarak kullanıp kullanılmadığını ortaya konması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Örneklemi ve Yöntemi

Araştırmada, sunulan hipotezleri sınamak amacıyla, Türkiye’de ulusal gazeteler olan Sabah, Hürriyet ve Yeniçağ gazetelerinin 1 Ocak-31 Aralık 2019 tarihleri arasında Suriyeli sığınmacılar ile ilgili yaptıkları haberler niteliksel ve niceliksel içerik analizi ile değerlendirilecektir.

1985’te kurulan ve 15-21 Haziran 2020 itibariyle ortalama günlük 191.720 tiraja sahip olan Sabah gazetesi, iktidara yakınlığı; 2002 yılında kurulan ve yine 15-21 Haziran 2020 itibariyle ortalama günlük 51.097 tiraja sahip Yeniçağ gazetesi iktidara muhalif olması ve 1948 yılında kurulan ve 15-21 Haziran 2020 itibariyle ortalama günlük 194.428 tiraja sahip⁴ Hürriyet gazetesi ise daha tarafsız tutumu temsil ettiği görüşüyle örnekleme dahil edilmiştir.

---

⁴ (<http://gazetetirajlari.com/HaftalikTirajlar.aspx>).

İçerik analizi, özetle, belli bir materyalin dikkatle, detaylı ve sistematize bir şekilde anafikrini, kalıplarını ve ön yargılarını belirlemek için incelenerek yorumlanmasıdır (Berg ve Lune, 2015: 380). İçerik analizi hem nitel hem nicel analizi kapsamaktadır ve sosyal bilimlerde bilhassa gazete, dergi, kitap gibi yazılı materyalin analizinde sıklıkla kullanılan bir yöntemdir.

Araştırmanın Önemi

Arap Baharının ülke ülke yayılmasının ardından Suriye'ye sığınan olaylar hızla büyümüş, süreç iki yıl içinde 3 milyona yakın Suriyeli'nin Türkiye'ye sığınmasına yol açmıştır. Suriye'de yaşanan krizin kısa sürede çözülmesinin mümkün olmadığı dikkate alındığında sığınmacıların önemli bir kısmının Türkiye'de geçici değil kalıcı olduklarını düşünmek için yeterli sebep vardır. Türkiye'nin bu noktadaki politikalarının da bu yönde değişmeye başladığı söylenebilir (Erdoğan, 2017: 3). Günümüzde de Türkiye'ye daimi olarak yerleşen çok sayıda Suriyeli sığınmacının olduğu bilinmektedir. Suriye'deki politik durum normalleşse dahi Türkiye'de kalması muhtemel çok sayıda Suriyeli'nin olacağı bir gerçektir. 2020 Şubat itibariyle Suriyeli sığınmacılar Türkiye nüfusunun %4'üne denk gelmektedir⁵ Bilhassa genç sığınmacıların önemli bir kısmının Türkiye'ye entegrasyonu gerekeceği açıktır. Bununla beraber, medyadaki haberlere mülteciler sık sık konu olmakta, sosyal hayatta ve medyada adeta 'günah keçisi' olarak tanımlanmaktadırlar (Sarıoğlu, 2018: 42). Kamuoyu üzerinde inşa edilen Suriyeli sığınmacılara yönelik algı, kalıcı ve büyük sorunlar yaratmaya neden olabilir ve Türkiye'ye entegrasyonda nefret söylemi ciddi bir bariyer teşkil edebilir. Türkiye ulusal basınında çıkan haberler hızlı bir kamuoyu oluşturmakta; Suriyeli Sığınmacılara bürokrasinin tavrını etkilemekte, entegrasyonu kolaylaştıracak mevzuat değişiklikleri ve

---

⁵ Göç İdaresine göre Türkiye'deki geçici koruma altındaki sığınmacı sayısı 3.5 milyon kişidir. (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020). TÜİK'e göre 2019 yılı sonunda Türkiye nüfusu 83 milyon kişidir. (TÜİK, 2020).

eylemlere karşı tepkiye dönüşerek entegrasyonu kötü etkilemektedir. Bu araştırmada nefret söyleminin haberlerin içeriklerinin analizi ile ortaya konması gelecekte yapılacak haberlerin niteliğinin geliştirilmesi için katkı sağlayabilecektir. Aynı zamanda nefret söyleminin ortaya konmasının entegrasyon çalışmalarına da yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların medyadaki temsilleri ile alakalı önemli çalışmalar yapılmıştır. Meltem Bostancı’nın *Suriyeli Sığınmacılar Sorunu ve Basına Yansımalar* başlıklı 2017 tarihli kitabı bunların başında gelmektedir. Kübra Battal, *Suriyeli Göçmenlerin Temsili: Türk Basınında Suriyeli Göçmenlere Dönük Yapılan Haberlerin Analizi* başlıklı 2018 tarihli yayımlanmamış yüksek lisans tezinde 2011 - 2013 yıllarında tirajı yüksek olan, Sabah ve Cumhuriyet gazetelerinin haberleri taramış ve Van Dijk yöntemiyle söylem analizi yapmıştır (Battal, 2018). Bahsi geçen tezde alınan tarih aralığı Suriye’de çatışmaların yaşandığı ancak kitlesel sığınmanın yeni başladığı ve sığınmacı sayısının ancak 2013 sonunda ancak 224,655’e ulaştığı düşünülürse bu araştırma, kapsadığı tarihleriyle (1 Ocak - 31 Aralık 2019) yeni ve güncel veriler sunarak alanda yapılmış çalışmalara katkı sağlayacaktır. Evin Doğan, *Televizyon Haberlerinde Nefret Söylemi: Suriyeli Sığınmacılar Örnek Olayı* başlıklı 2015 tarihli yayımlanmamış doktora tezinde “Eleştirel Söylem Teorisi”ni referans alarak Türkiye’deki 10 ulusal televizyon kanalının 1-31 Ağustos 2014 aralığındaki bir ay süreyle ana haber bültenlerinin niteliksel incelemesini yapmıştır (Doğan, 2015). Merve Şentöregil, *Suriyeli Çocuk Sığınmacıların Türk Yazılı Basınında Temsili* başlıklı 2017 tarihli yayımlanmamış yüksek lisans tezinde 2011-2016 yılları arasında en çok tirajlı 5 ulusal gazetede Suriyeli çocuklarla ilgili haberler ve köşe yazılarından seçilmiş 25 metne nitel analiz yapmıştır (Şentöregil, 2017).

Bu alışma, isimleri belirtilen tezlerden farklı olarak daha geniş bir zaman aralığını ele alarak incelemekte ve nefret söylemi üzerinden.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma 1 ocak - 31 aralık 2019 tarihleri arasında Türkiye’de ulusal yazılı basında Suriyeli sığınmacılarla ilgili çıkan haberleri kapsamaktadır. Dolayısıyla alışma belli bir zaman aralığı, sınırlı sayıda gazete ve Türkiye zelini ele almaktadır. Bu nedenle tüm zamanlar, tüm gazeteler ve diğer ülkeler açısından bir genelleme yapmamaktadır ve bu nedenle sınırlılıkları bulunmaktadır. Gazeteler dışında ulusal yayın yapan medyada başka bir mecrada ve gazetelerin online platformlarda yaptıkları haberler araştırmaya dahil edilmemiştir. Bu nedenle onlara ilişkin bir genelleme ve değerlendirme sunmamaktadır.

Araştırmanın sınırlılığı seçilen ulusal gazetelerin sayısı ve seçilen zaman aralığına ilişkindir. Örneklem kısıtlılığı bir genellemeye varmak için yeterli değildir ancak bu araştırmada ve içerik analizi yöntemlerinde amaçlanan; var olan bir durumu, söylemi verili bir alanda ve zamanda tespit etmektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ VE GÖÇMENLİK

1.1. GÖÇ VE SİĞİNMACILIK KAVRAMI

Kimi zaman hayatta kalma çabasının bir gereği olan, kimi zaman ise daha iyi yaşama isteğinin sonucu olan göç, birçok çalışmaya konu olmuş ve çeşitli yazarlar tarafından teorize edilmiştir. Göç ve Göçmenlik Bölümünde öncelikle sığınmacı kavramına değinilecek, ardından bu kavramların Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Türkiye bazında yasal alandaki görünümüne bakılacaktır. Devamında Suriye İç Savaşının yarattığı düzensiz göç krizi incelenecek, Türkiye’deki mültecilere genel bir bakışın ardından Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların durumu analiz edilecektir.

Türk Dil Kurumu’nun Güncel Türkçe Sözlüğüne göre Göç, “*ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret*” demektir (TDK, 2020a). Bu genel tanımla göçün içine insanların dışarıdan bir etkiyle zorunlu tutuldukları ve gönüllü yaptıkları tüm coğrafi yer değiştirmeler girmektedir. Burada yan anlam olarak “hicret”e değinilebilir. Hz. Muhammed’in Mekke’den Medine’ye göç etmesini tanımlayan “Hicret” olayı, İslam tarihindeki en önemli olaylardan biridir. Hicret’in olduğu yıl İslami takvimde sıfır yılıdır ve takvimin adı da “Hicri Takvim”dir. Hz. Muhammed’den önce ve sonra onunla birlikte Medine’ye göç edenlere *Muhacir*, onları Medine’de karşılayan ve misafir edenlere de *Ensar* denmektedir. İslami kesim, özellikle Suriye’den göçün başladığı ilk yıllarda bu terminolojiyi benimsemiştir. O tarihteki haberlerde, gelen Suriyeliler’den Muhacir, gelenleri karşılayan kentlerin ahalisinden “ensar” diye bahsedilmektedir (Yeni Şafak, 2012). Ensar, aynı zamanda İslami Kesimin desteklediği büyük bir vakfın da adıdır ve bu kesimin kendisini konumlandığı yeri

göstermek açısından önemlidir.⁶ İslami kesimde (Muhafazakarlarda) Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı döneminde ülkeye göçen Müslümanlardan başlayarak Bulgaristan, Arnavutluk, Yunanistan, Bosna Hersek ve en son Suriye'den gelen Müslümanları olumlu karşılaması geleneğinin kadim bir gelenek olduğunu göstermesi anlamında önemlidir. Mülteci / Ensar söylemi, iki açıdan problemlidir. Birincisi, bu söylem sadece İslami duyarlılıkları yüksek kişilere olumlu etki etmekte, diğer kişilerin kafasında çok da bilmedikleri ve korktukları bir anlam dünyasına dahil olduğu için nötr veya negatif algılar uyandırmaktadır. İkincisi, İslami terminolojide muhacir ensardan üstündür, zira peygamber ve onun yanında hicret eden ve sonrasında halifelik yapanlar muhacirdir. Ensar ise üzerine düşeni yaptığı için takdir edilen kişiler iken onlara minnet duyulmamaktadır. Toplum, Suriye'den gelen kişilere sevgi ve acıma duygusu besleyebilmekte, ancak onları daha üstün görmemektedir. Bu sebeplerle Türkiye'deki sığınmacıların sayısı arttıkça “ensar/muhacir” söylemi yavaş yavaş terk edilmiştir.

Mültecilik, ise bir tür mecburi sığınmayı kastetmektedir ve Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğündeki karşılığı da sığınmacılıktır (TDK, 2020b). Sığınma ise yine TDK'da 4 farklı tanımla yer almaktadır. Bu tanımlar tehlikelerden müstesna yere, kişiye, ülkeye gitmek, ulaşmak veya yardım istemek anlamına gelmektedir.

Sığınma kelimesinin zihinlerde yarattığı imge önemlidir ve birbiriyle hem bütünleşen, hem çelişen hem de Suriyelilere muhacir, göçmen veya mülteci ifadesinden daha farklı bir söylem ve algı oluşturması bakımından önemlidir. Sığınmacı, kendisine sığınılan kişinin zihninde merhamet ve koruma duygusu oluşturabilirken sığınan kişiye de “sığıntı” olma görevi yüklemektedir. “Sığıntı” olmayan sığınmacıya karşı koruma ve merhamet duygusu nankörlük ve hak bilmezliğe evrilebilmektedir.

---

⁶ Ensar Vakfı, 1979 yılında kurulmuştur (Ensar, 2020).

Sığınmacı, TDK'ya göre “*Başka bir ülkeye veya yere sığınmış olan kişi, sığınık, mülteci.*” ve “*Yabancı bir ülkede iltica etmeden önce belirli bir süre kalan kimse*” demektir (TDK, 2020c). Mülteci kelimesinin birebir anlamı sığınmacı iken, sığınmacı kelimesinin ikinci anlamı mültecilikten önce geçirilen bir aşama anlamına gelmektedir.

Suriyelileri tanımlarken kullanılan ve döneme göre değişen kelimeler, hem terimler arası karmaşaya yol açmakta, hem de zihinlerde yarattığı imgeler gereği nefret söylemine ortam hazırlamaktadır. Ayrıca netleşmeyen hukuki statü nedeniyle Türkiyeli yerleşiklerin Suriyelileri benimsenmesinde, Suriyeli Sığınmacıların da entegrasyonunda gecikmelere ve güçlüklerle yol açmaktadır.

Sığınmacı, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine göre “*sığınma talebi henüz işleme alınmamış kişidir*” (UNHCR, 2020). Bu çalışmada sığınmacı olarak ifade edilen kişiler İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünce “Geçici Koruma kapsamına alınmış Suriyeliler”dir.

1.2. GÖÇ TEORİLERİ

Göç teorilerinde ortaya konulan temel fikir bireylerin göç kararlarında etkili olan fırsatlar ya da sınırlılıklardır. Göçün ardında pek çok neden yattığı düşünüldüğünde evrensel bir kapsamdan söz etmek mümkün değildir. Ayrıca göç olgusunda teorik alt yapı da farklılık göstermektedir. Çalışmada eğitim, sosyal yaşam, dil, din, çalışma hayatı, sağlık vb. yönlerden göçün Suriyeli sığınmacıların hayatında neleri değiştirdiği teorik arka planı erken döneme önemli katkıları olan Ravenstein’in Göç Teorisi ve Lee’nin İtme – Çekme Teorisi ve Peterson’un göç sınıflandırmaları ile ele alınmıştır.

1.2.1. Ravenstein'in Göç Teorisi

Göçe ilişkin en eski teori 1885 yılında *The Laws of Migration* (Göçün Kanunları) isimli makalesiyle Ernest George Ravenstein'e aittir. Kapsamlı ilk kuramsal çalışma olarak kabul edilen ve diğer teorilere öncülük eden bir özelliğe sahiptir. Ravenstein göç hareketlerinin sosyal ve ekonomik yönden daha iyi olanaklar sunan yerlere doğru olacağını belirtmiştir.. Bu teoride Ravenstein göçe ilişkin 7 kural oluşturmuştur:

1- Göç ve yakınlık/uzaklık: İnsanlar, ekseriyetle uzak değil yakın mesafelere göç etmeyi tercih ederler. Ancak gittikleri yerdeki insanların da göçünü tetiklerler ve tetiklenen bu göç de yeni bir göçü tetikler. Göçler, dalgalar halinde toplanarak ve büyüyerek ilerler. Bu göçler, sanayi ve ticaret merkezlerine yönelirler, zira iş imkânları bu merkezlerdedir. Merkezlerin sanayisi ve ticareti gelişmiş ise daha fazla iş bulma şansı veya umudu olacak, bu sebeple o kadar göçü kendisine çekecek ve geometrik olarak nüfus arttıkça da ticaret gelişecektir.

2- Göçün mekânsal yayılması: Gelişmiş şehir merkezlerine o şehirlerin yakınlarında / periferindeki kırsal alanlardan göç olur ve ilk etapta periferi boşalır. Ancak daha uzakta olan kişiler bu periferilere (çevreye) yerleşirler ve onların boşalttıkları alanlara da daha uzaklardan gelenler yerleşir. Yani sadece yerinden etme ile değil, boş bırakma ile de göç dalga dalga yayılır ve büyür. Bu, aynı zamanda ulaştırma ve lojistikteki gelişmeyle şehrin periferisinin şehre dahil olması yoluyla da oluşur.

Bu iki kuralla Ravenstein nasıl olup da kısa kısa göçlerle kavimler göçü gibi büyük göçlerin oluştuğunu ve dünyanın mütemadiyen göç eden insanlardan müteşekkil olduğunu izah etmiştir.

3. Şehrin yayılması ve göçün emilimi: Şehirler ilk iki kuralla büyürler ve bu süreçte çalışan kişilere ve onların tüketimlerine ihtiyaç duyarlar. Göç edenler yalnızca yer değiştirmekle kalmamakta, aynı zamanda bir hayat tarzı, bir yaşayış şekli değişikliği için yollara dökülmektedir. Şehir, onlara yalnızca yer değiştirme değil o yaşama kavuşma, emilme imkanı da tanır. Şehrin yayılması ve göçün emilmesi karşılıklı birbirini tetikler ve tamamlar.

4. Zincirleme göçler: Göçler başka göçleri tetiklerler. Bu süreçte yayılmış olan merkezler de kendilerine gelen göç zincirini kırmayacak, bilakis o zinciri sağlamlaştırıp dalga boyunu büyütürken daha büyük merkezlere doğru zinciri devam ettirecektir.

5. Direkt göç: Her ne kadar insanların çoğu kısa mesafeli göçü tercih etse de bazı insanlar daha uzun mesafeler kat etmeyi göze alabilecek veya bu imkanı yaratabileceklerdir. Bu durumda göçen insanlar nokta atışı büyük sanayi ve ticaret merkezlerine göç ederler.

İster yakınlık – uzaklık, mekansal yayılma, şehrin yayılması, göçün emilimi ve zincirleme güçler gereği dalga dalga birbirini üreterek olsun ister Direkt göçteki gibi direkt olsun, göçün menzili sanayi ve ticaret merkezleri, yani iş sahalarıdır. Bu, aynı zamanda tarımdan sanayi ve hizmetlere geçiş anlamına da gelmektedir. Buradan da Ravenstein'in 6. Kuralına geliriz:

6. Taşra – şehir Göçü: Taşrada yaşayanlar göçe şehirde yaşayanlara nazaran daha yakındır. Göç ya taşradan şehre ya da taşradan taşraya olur. Taşradan şehre olan göçler şehrin yayılım gücü sayesinde şehirdeki yerleşiklerin hayatını onları göçe zorlayacak kadar etkilemez. Taşradan taşraya göç ise yerleşik taşralıların hayatını göçe zorlayacak kadar etkiler ve onlar da ya başka taşraya ya da bir sanayi ve ticaret merkezine (şehre) göç ederler. Taşradan taşraya göç de zincir yoluyla er geç şehre ulaşır.

7. Göç ve cinsiyet: Cinsiyete göre farklılık gösterdiği görülen göçlerde kadınların kısa mesafe, erkeklerin ise uzun mesafe göç eylemlerinde bulundukları görülmektedir. Kısa mesafeli göçler doğal olarak uzun mesafeyi göze alamayan veya maddi/manevi olarak kaldıramayacak kadın, çocuk ve yaşlılar tarafından tercih edilirken uzun mesafeli göçler direkt sanayi merkezlerine olduğu için erkekler tarafından tercih edilir.

Oldukça eski olmasına rağmen halen en kuvvetli göç teorilerinden birisi olan Ravenstein Teorisi, Suriyeli sığınmacıların göç paternlerini izahta eksik kalmaktadır. Öncelikle Suriyeli göçü ekonomik değil güvenlik temellidir. Ayrıca gösteriler ve çatışmalar şehirlerde başladığı için göç taşradan değil güvenlik problemini ilk elde hisseden şehirlerden başlamıştır. Ayrıca Suriyeli göçmenler kadın değil erkek ağırlıklıdır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020), zira Türkiye’ye kaçanların önemli bir kısmı asker kaçaklarıdır. Suriyeli göçü herhangi bir zincirleme yerinden etme ile göçe sebebiyet vermemiştir. Son olarak, Ravenstein’in Teorisi tamamen ekonomik bakış açısına sahip olduğu için Suriyelilerin dil ve din birlikteliklerinin olduğu Şanlıurfa’da yoğunlaşmalarını izah edememektedir. Şanlıurfa, nüfusu itibariyle Sünni Arap ağırlıklıdır ve tarihsel olarak Halep’in hinterlandındadır. 2011 yılından çok öncesinden bu şehrin Suriyeli Sığınmacıların ana kaynağı olan Halep kentiyle ticari ve ailesel bağları bulunmaktaydı. Bu yüzden Şanlıurfa’daki Suriyeli nüfusu oldukça fazladır.

Yine de bu teorinin izah edebildiği alanlar vardır. Örneğin Türkiye’ye gelip güvenlikleri sağlandıktan sonra Suriyeli sığınmacılar kendilerine tahsis edilen barınma merkezlerinde kalmak yerine yakınlardaki büyük şehirlere, iş imkanlarının daha geniş olduğu yerlere göçmüşlerdir. Türkiye’ye 2020 itibariyle en fazla Suriyeli sığınmacı Türkiye’nin en büyük şehri, ticaretin merkezi olan İstanbul’dadır. Ayrıca Suriyeli sığınmacılar ister taşradan ister şehirden gelmiş olsunlar şehirlere göç etmişlerdir. Son olarak sığınmacıların göçlerinin bittiğini söylemek güçtür, çünkü sığınmacılar Avrupa’ya

veya Avrupa'ya göçemiyorlarsa Adana, Gaziantep, İzmir ve İstanbul gibi ekonomik merkezlere göçmekte, bu şehirlerin de periferlerinde, yayılım alanlarında ikamet etmektedirler.

Bu teori ile Suriyeli Sığınmacıların göçünün yalnızca bir kısmı izah edilebildiğinden başka teorilerden de yararlanmak gerekmektedir.

1.2.2. Lee'nin İtme – Çekme Teorisi (Lee's Push Pull Theory)

Everett S. Lee'nin 1965 yılında, *A Theory of Migration* isimli makalesinde, İtme Çekme Teorisini (Push-pull) kuramsallaştırmıştır (Lee, 1969:285). Lee, iç göçler konusundan Ravenstein'in kuramından sonra sınırlı şekilde genellemeler yapıldığını belirtmiştir. Lee eserinde göç hareketlerinin iten ve çeken etkenlere dayandığını, olumlu-olumsuz unsurların etkisini olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda göçte karşılaşılan engelleri de konuya dahil etmiştir. Lee göç kararı ve göç süreci ile ilgili, çıkış ülkesinin itici özellikleri, varış ülkesinin çekici özellikleri, aradaki engeller ve göçmenin bireysel özellikleri olarak dört ana bileşeni ele alır.

Teoriye göre çıkış ülkesi ile varış ülkesi arasındaki ekonomik, güvenlik, sağlık, eğitim gibi özellikler arasındaki fark, ilk iki bileşeni oluşturur. Fakir ülkenin fakirliği itici, zengin ülkenin zenginliği çekici faktördür. Eğitim, sağlık, gelecek umudu gibi alanlarda çıkış ve varış ülkesi arasındaki uçurum arttıkça göç ihtimali ve yoğunluğu artar. Bu teori, aynı zamanda göçün tek yönlülüğünü de göçün yönünü belirterek (çıkış – varış) izah eder.

Suriye ile Türkiye arasında böyle bir fark 2011 öncesinde de mevcuttur ve 2011 senesinden önce de Suriye'den Türkiye'ye ekonomik ve eğitim, sağlık gibi sebeplerle Türkiye'ye göç mevcuttur.

Tabi ki teorinin ilk iki ayağı sonraki iki ayakla dengelenir: engeller ve bireysel özellikler. Gelişmiş ülkeler katı vize kuralları ve sınırdışı uygulamaları ile göçü engellerler. Bu araştırma için önemli iki hususa burada değinmek gereklidir. Birincisi, Türkiye – Suriye arasında 2011 yılına kadar mayın döşenmiş durumdaydı. Ayrıca Türkiye Suriye’ye vize uyguluyordu ve Cenevre Sözleşmesine koyduğu coğrafi kısıt çekincesi sebebiyle Suriye’den mülteci kabul etmiyordu. Türkiye sınıra döşediği mayınları 2011–2013 yılları arasında AB fonlarının da kullanımıyla Ottawa Sözleşmesine uyum amacıyla temizlemiştir. Ayrıca Bakanlar Kurulu kararıyla Suriye’den gelecek kişilerden vize istememiş, hatta gelenlerin pasaport ve kimlik gösterme zorunluluklarını dahi kaldırıp tamamen açık kapı politikası uygulamıştır.

Son olarak bireysel faktörlere değinmek gerekir. itme, çekme kuvvetleri göçü özendirip göçe engel olmasa bile dil, din bariyeri, eğitim kalitesi gibi farklılıklar bir şekilde düzenli hayat yaşayan bireylerin göçüne engel olur. 2011 sonrası hem o güne kadar olan engeller kalkmış, hem de Suriye’de can güvenliği kalmadığı için çıkış ülkesinin itici özelliği çok artmıştır. Bu yüzden Suriye’de bilhassa Türkiye’ye yakın yerlerde güvenlik ciddi bir sorun olunca Suriyeliler kitlesel olarak Türkiye’ye göçmüşlerdir.

1.2.3. Peterson’ın Göç Sınıflandırmaları

Peterson (1970) göç çalışmalarını analiz etmeden önce göçün sınıflandırılması ve bundan sonra her göç türünün kendi içinde teorize edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu sebeple göçü çeşitli sınıflara ayırmıştır (Peterson 1970:55-56) :

- 1. İlkel göç (Primitive Migration):** Çevrenin yiyecek, içecek ve barınma ihtiyaçlarının yarattığı baskı sonucu gerçekleşen göçler ilkel göçtür. Ekseriyetle doğal afetlerin veya iklim değişikliklerinin ardından topluca

yapılan göçtür. Menzili tamamen belirsizdir. Amerika'ya Milattan önce 10.000 yılı civarında ilk göç eden insanların göçleri bu tip göçlerdir.

2. Mecburi göç (Forced Migration) ve Yönlendirilmiş Göç (Impelled

Migration): Bir fetih, savaş, iç savaş veya devletlerin kararı sonucunda fatihlerin veya devletlerin itici gücüyle gerçekleşen göçler, mecburi göçlerdir.

2. Dünya Savaşı sonrası Çek Cumhuriyetinden Almanya'ya göç ettirilen Alman etnik azınlığın göçü bu tip bir göçtür. Aynı itici gücün (fatih veya devletin) kuvvetle desteklediği ve teşvik ettiği, ama zorlama yapmadığı göçler yönlendirilmiş göçlerdir. Amerika kıtasına İspanyolların göçü bu tip bir göçtür.

3. Özgür göç (Free Migration): Göçmenlerin kendi özgür iradeleriyle

yaptıkları göçlerdir. Günümüzde bilhassa ekonomik amaçlı olarak yapılan göçler bu tip göçlerdir. Ulus devletler içerisinde eğitim, sağlık ve ekonomik amaçlarla yapılan göçler de bu göç tipine örnek olarak verilebilir.

4. Toplu Göç/Kitlesele Göç (Mass Migration): Birey, aile ya da kabileden daha

büyük insan kitlelerinin toplu halde yaptıkları göç çeşididir. Ülke içi veya dışına yönelebilir. Son 200 yılda ulaşım araçlarının yaygınlaşması ve ucuzlamasıyla ortaya çıkmış bir göç çeşididir.

Göç tiplerine yönelik bir sınıflandırmanın, göçün tipolojisini çıkartmanın, göç olgusunu anlamada önemli bir nokta olduğu aşıkardır. Göçün sebeplerini anlamamıza aracı olacak bu tipoloji sayesinde, dönemsel ya da bölgesel göç ile sınırlı kalmayacak bir açıklama için zemin oluşmaktadır.

1.2.4. Neo Klasik Göç Teorisi

Klasik teoriler olarak adlandırılabilir teorilerin ardından günümüzde çağdaş göç teorileri de ortaya çıkmıştır. Bu teoriler, göçün temelleri, göç akımlarının yöneldiği yer ve devamlılığı, göçmen işçilerin iş piyasasına adaptasyonu ve göçmenlerin entegrasyonu ile ilgili çok katmanlı analizlere olanak vermektedir. Bu teorilerden ilki, klasik teoriler ile günümüz teorileri arasında bir köprü vazifesi görebilecek olan neoklasik teoridir.

Klasik iktisat teorisinden etkilenmiş olan bu teori, ilk olarak Lewis (1954: 141) tarafından geliştirilmiştir. Bu teori, genel olarak göçmenleri ekonomik değerleri üzerinden değerlendirmektedir. İşçilerin düşük ücretli yerlerden yüksek ücretli yerlere göçmesi ve göçün hedefi olan yerdeki ücretlerin düşerken göçün kaynağındaki ücretlerin yükselmesi ile tıpkı ekonomideki arz ve talebin dengeye gelmesi gibi işçi ücretleri dengeye gelene kadar göçün devam edeceğini iddia eder. Hakikat, teoriyi doğrulamaktadır. Göç, ücretlerin düşük olduğu yerlerden yüksek olduğu yerlere doğru ilerlemektedir.

Göçün insanlarla birlikte beceri, sermaye ve fikirlerin de göçü olduğu ve ekseriyetle göç edilen yerdeki ekonomik faaliyetler için olumlu yönler barındırdığı tezi bu teoriyle güçlenmiştir. Ancak mekanik bir yaklaşım belirlemesi, göçmenleri homojenleştirmesi vs statik olması gibi sebeplerle de eleştirilmiştir (Özcan 2017:197).

1.2.5. İkili (Dual) Emek Piyasası Teorisi

Bu teoriye göre; daimi, yaratıcı, beceri isteyen, niteliklerdeki yüksek ücretli birincil iş piyasasındaki emek ve geçici, vasıfsız, niteliklerdeki düşük ücretli emek isteyen ikincil iş piyasasındaki emek olarak kategorize edilen iki tip emek vardır. Ülkelerin içindeki ikincil iş piyasasında çalışanlar, birincil iş piyasasına geçmeye gayret

etmektedirler. Birincil iş piyasasından ise ikincil iş piyasasına herhangi bir geçiş bulunmamaktadır. Ekonomik büyüme ve ikincil emek piyasasının terkedilmesiyle oluşan boşluk az gelişmiş şehirlerden, köylerden veya gelişmemiş ülkelerden gelen göçün ikincil emek piyasasını doldurması ile doldurulmaktadır (Özcan 2017:199).

Teori, göç hareketlerini sanayi toplumlarının istihdam talebine bağlamaktadır. Piore (1979) tarafından geliştirilen teoride göç hareketlerini yaratan durum, işsizlik ya da düşük ücretlerden ziyade, göç alan ülkelerin işgücü gereksiniminden kaynaklıdır (Piore 1979:100).

Avrupa ve ABD’de II.Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan göç eğilimlerini açıklamada kullanılan bu teori, ele aldığı durum dışında kullanılmak için yetersiz kalmaktadır.

1.2.6. Mobilite Geçiş Teorisi

1971 yılında yayımladığı “Mobilite Geçiş Hipotezi” makalesiyle Wilbur Zelinsky göçün ekonomik ve sosyal dokuya yapacağı etkileri zamansal ve mekânsal açıdan geniş bir perspektifle ele almak için gerekli bir teorik taban oluşturmuştur. Zelinsky, toplumları gelişmişlik seviyelerine göre sınıflandırmış ve bu toplumların göç hareketlerini sistemli şekilde izaha girişmiştir. Bu toplumsal sınıflar ve onlara ilişkin göç sistemleri şöyledir:

- **Birinci Aşama - Geleneksel toplumlar:** Ulaşım araçlarının gelişmediği dönemlerdeki bu tarım temelli toplumlarda göç, savaş, ticaret, evlilik, dini amaçlı ziyaretler vb. şekilde kısıtlı bir dolaşım çerçevesinde olabilmektedir.
- **İkinci Aşama - Erken geçiş toplumu:** Tarım toplumundan sanayi toplumuna doğru geçişin başladığı bu gibi toplumlarda artık kitlesel olarak köylerden kentlere bir göç vardır. Bu göç ülke içi köylerden kentlere olabildiği gibi ülke dışındaki kentlere de olabilir.

- **Üçüncü aşama - Geç geçiş toplumu:** Bu aşamada, köyden kente göç yavaşlar. Bu yavaşlama olsa da göç hem ülke içi hem de ülke dışı kentlere devam etmektedir. Şehirden şehire göç bu aşamada köyden şehre göçten daha fazladır.
- **Dördüncü aşama - İleri toplum:** Köyden kente göç devam etse de oldukça azalmıştır. Göç, şehirler arasında belirgindir ve az gelişmiş, düşük ücretli bölgelerden çok gelişmiş, yüksek ücretli bölgelere doğrudur.
- **Beşinci Aşama süper ileri toplum:** Ulaşım araçlarının tamamen gelişmesi ve ucuzlamasıyla seyahatler göçle sonuçlanmamaktadır. Kısa süreli ticaret, çalışma ve ziyaretlerin ardından temelli yerleşim olmamakta, insanlar mobil halde, sürekli bir göç halinde dolaşmaktadırlar.

1.2.7. Göç Ekosistemi Teorisi

Mabogunje'nin teorize ettiği göç ekosisteminde iki veya daha çok ülke mevcuttur (Mabogunje 1970:4). Uluslararası ilişkileri, politika ve iktisadi değerlendiren teori, kolektif eyleme ve kurumsal faktörlere vurgu yapar.

Bu teoriye göre hem göç alan hem de göç veren ülkelerin sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri etkilenir. Bu etkilenme sadece göç olduğunda ve tek bir seferde olmaz. Ekosistemin tarafları tarihte sömüren ve sömürülen ülkelerdir. Sömüren ülke genelde göç alan pozisyonundadır.

Göç ilişkisinin temelini sömüren-sömürülen ülke dikatomisi oluşturan bu teoride coğrafi yakınlık veya uzaklık bir etken değildir. İngiltere ile eski sömürgeleri hem okyanus ötesi hem de coğrafi olarak çok uzak olmalarına rağmen bu teori doğrultusunda göç uzaklıktan etkilenmemektedir.

1.2.8. NELM (New Economics Of Labour Migration) Emek Göçünün Yeni Ekonomisi Teorisi

Stark, bu teorisinde göçün bireysel veya kitlesel değil ailesel olduğunu öne sürer (Stark, 1991:28). Bir aile, bütün bireylerini içerecek şekilde göç etmez. Bir ya da birkaç kişiyi (özellikle ailedeki genç erkekleri) göç eder. Bu sayede hem göçün maliyeti hem de riski azalır. Ekonomik göçmenin elde ettiği gelir ise tüm aile tarafından paylaşılır. Göç uzadıkça ve edinilen gelir arttıkça göç eden kişi sayısı artar. Bu şekilde göç birden fazla nesle yayılabilir.

Almanya'nın 1961'de başlayan Türk işçi göçü, bu teori üzerinden yorumlanabilir. Bu süreçte ilk amaçlanan, belli bir süre için Almanya'da çalışacak olan Türk işçilerinin kazanımlarını kendi ülkelerinde değerlendirmeleriydi. Aile olarak değil, geçici bir kazanım amacıyla çalışabilecek bireylerin göçü düşünülmüştü.

Bu teori, özellikle bireyi geliri üzerinden değerlendirdiği ve aile içi ilişkileri ve cinsiyet hiyerarşisini görmezden geldiği için eleştirilmiştir. Ancak, göçün yeni ekonomisi teorisi, göç dinamiğini, göç edenlerin geride bıraktıkları hane halkına gönderdikleri gelirleri üzerinden inceleyen tek teoridir (Taylor ve Fletcher, 2001).

1.2.9. Subjektif Karar (Beklenti Eşiği) Modeli

Julian Wolpert (1965) tarafından geliştirilen bu teoride, diğer teorilerden farklı olarak göç eden bireylerin davranışsal özellikleri üzerinden göç açıklanmaya çalışılmıştır. Wolpert, geçerli teorilerde bireylerin rasyonel kararlar aldıkları yönündeki varsayımın hatalı olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır (Hagen-Zanker, 2008:10).

Bu modele göre bireyler göçe beklentilerine göre karar vermektedirler. Bu minvalde kararları oldukça irrasyonel olabilmekte, aşırı beklentiler içine

girebilmektedirler (Wolpert, 1965:155). Halbuki bireylerin tatmin olacakları bir beklenti eşiği vardır. Karar verilip göç gerçekleştikten sonra bu eşiğe ulaşıp ulaşmadıkları ortaya çıkar. Göç öncesi belirsizlikle subjektif verilen karar, göç sonraki vuku bulan hakikatlerle beklenti eşiğini geçebilir veya geçemez. Bu durumda göç eden kişinin memnuniyetsizliği de irrasyonel bir mutsuzluk olabilir.

Bireylerin eksik ya da hatalı bilgilerle harekete geçebilecekleri ve ya seçimlerinin rasyonel olmayabileceğini belirten teoride, göç edenlerin kişisel özellikleri, hayat evreleri ve çevresel değişkenlerinin etkisini değerlendirmeye alınması gerektiği belirtilmektedir (Hagen-Zanker, 2008:10).

1.2.10. Kurumsal Teori

Guilomoto ve Sandron (2001) tarafından geliştirilen Kurumsal teoriye göre göçmenler göç ettikleri ülkelerde kendilerine aile, dini çevre, iş çevresi ve benzeri yollarla bir ağ (network) kurmaktadır. Kurdukları bu ağ yeni gelecek göçmenleri de etkilemektedir. Bu ağlar göç etme kolaylığı, göçten sonra yerleşme ve iş bulma kolaylığı gibi kolaylaştırıcı olabildiği gibi göçmen kaçakçılığı, fuhuşa sürüklenme gibi zorlaştırıcı da olabilmektedir (Hagen-Zanker, 2008: 17).

Bu teori de odaklanılan durum göç alan ve göç veren ülke arasında oluşan kurumlar odaktadır. Oluşan durumdaki dengesizlikten yararlanmak, bu insanlar üzerinden oluşturulan bir sektörde kar elde etme amacı gibi bir amaç da olabilir, kar amacı gütmeyen ve sosyal hizmetlerle yardımcı olmaya çalışan kurumlarda bu incelemeye dahildir.

Tabi ki bu ağ yeni göçmenler için tek faktör değildir. Göç edilen ülke ve göç edilecek ülkenin ekonomik, sosyal, siyasal durumları da etkilemektedir. Göçmenlerin

kurduğu yapılar diğer faktörlerin üzerine eklenmektedir. Ayrıca bu ağlar bir göçmenin yaptıklarının bütün göçmenlere mal edilmesine ve gettolaştırılarak entegrasyonun zorlaşmasına da yol açabilirler.

1.3. MÜLTECİLİK VE SİĞİNMACILIK MEVZUATI

1.3.1. Birleşmiş Milletler Göç Mevzuatı

1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin birinci ve ikinci maddesi gereğince beyannamedeki haklar tüm insanlar için tabiiyet ve hukuki statü gözetilmeksizin tanınmıştır. Ayrıca aynı beyannamenin 14. maddesinin birinci bendinde “*Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır*” denilerek sığınma bir insan hakkı olarak tanımlanmıştır.

Dünyada mültecilik kavramına temel teşkil eden doküman 1951 tarihinde Cenevre’de imzalanan *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme* (1951 Cenevre Sözleşmesi) ile mezkûr metne zeyil olarak eklenen *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolüdür* (1967 Protokolü). Sözleşmenin girişinde *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*’ne atıf yapılmış ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin, insanların ana hürriyetlerden ve insan haklarından, fark gözetmeksizin faydalanmaları ilkesini teyit” etmiştir (1951 Cenevre Sözleşmesi, başlangıç).

Cenevre Sözleşmesi’nin ilk maddesinde mülteciliğin tanımı yapılmıştır. Buna göre mülteci, “*ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şah(ı)s*”tır. 51 tarihli sözleşme bu tanıma

1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olayları eklemişse de 1967 tarihli protokolle bu kısıt kaldırılmıştır. 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin aynı maddesinin (b) bendi, imzacı ülkelere tarihle birlikte sadece Avrupa'daki olaylarla olacak şekilde coğrafi kısıtlama hakkı da vermiş, 1967 tarihli protokolle bu coğrafi kısıtlama da tercihli olarak kaldırılmıştır.

1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre, mülteciler temel eğitim, din hürriyeti, mahkemelere başvurma gibi bir takım haklardan en az taraf devletin kendi vatandaşlarına tanıdığı hak kadar hakka sahipken gayrimenkul mülk edinme, istediği yerde ikamet etme ve çalışma gibi bir takım haklardan ise o ülkedeki yabancılara tanınan en müsait hakka sahiptirler. Ayrıca Mülteciler 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 2. maddesi gereği bulunduğu ülkenin yasalarına, yönetmeliklerine ve kamu düzeni için alınan önlemlere uymakla mükelleftirler.

Birleşmiş Milletler mevzuatları genel çerçeve mevzuatlardır. Taraflarca usulüne uygun şekilde kanunlaştırılarak iç mevzuata aktarılırlar ve ikincil mevzuatları taraflarca oluşturulur.

1.3.2. Avrupa Birliği Göç Mevzuatı

Türkiye, Avrupa Birliği'ne üye değildir, ancak AB mevzuatı iki yönden bu araştırma açısından büyük önem arz etmektedir. Öncelikle Türkiye AB'ye aday üyedir ve iç mevzuatını AB ile uyumlu hale getirmektedir. Bu yüzden 17 Ocak 2015 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığınca “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı” yayınlanmış ve uygulanmaya başlanmıştır. Türk Ulusal Mevzuatı bu eylem planı gereğince Avrupa Birliğince çıkartılmış ve çıkartılacak mevzuata uyumlulaştırılacaktır. AB mevzuatını önemli hale getiren ikinci etmen ise Türkiye'deki sığınmacıların bir kısmının Türkiye

üzerinden AB üyesi ülkelere geçmeye çalışmalarıdır. Türkiye’den illegal şekilde AB’ye ulaşmaya çalışan sığınmacıların hukuki durumunu AB’nin mültecilikle ilgili mevzuatı ve Türkiye ile AB arasında yapılan anlaşmalar belirlemektedir. Şimdi, kurucu metinlerden ikincil düzenlemelere doğru Avrupa Birliği’nin mültecilerle ve ilticayla ilgili mevzuatına derinlemesine bakılabilir.

1.3.2.1. Temel Belgeler

AB mevzuatının temel kurucu metni olan “Avrupa Topluluğu’nu Kuran Anlaşmaya Ekli Protokol” ile üye devletler birbirlerini “güvenli devlet” kabul etmiş ve birbirlerinin vatandaşlarından sığınma başvurusunu incelemeye almaya ilişkin sıkı protokoller belirlemiştir.

Avrupa Birliği Anayasası’nın “Temel Hakları Şartı” başlıklı 2. Kısımının 78. Maddesi ile 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1964 Protokolü Anayasal olarak kabul edilmiştir. Ayrıca “Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı” başlıklı 4. bölümünün birinci kısmının Madde III-265, 266, 267 ve 268. maddeleriyle Sınır Kontrolleri, Sığınma ve Göç ile Politikaları anayasal düzleme aktarılmıştır. Bununla sığınma, iltica, koruma ve göç konularında ortak bir politika belirlenmesi amaçlanmıştır ancak AB Anayasası referandumlarda reddedildiğinden yürürlüğe girmemiş, kadük kalmıştır.

Yine temel belgelerden olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) 14. maddesi “ *Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır*” demektedir. AİHS, normalde AB’nin değil Avrupa Konseyi’nin belgesidir ve sözleşmenin uygulayıcısı olan kurum, yani Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Konsey’in bir organıdır; ancak tüm AB üyeleri Konsey’e

üyedir ve AB dokümanlarında AIHS'e sıklıkla referans vardır (AB İlerleme Raporu, 2018).

1.3.3. Türkiye Cumhuriyeti'nin Göç Mevzuatı

Türkiye Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler'e, ve Avrupa Konseyi'ne üyedir ve Avrupa Birliği'nin aday üyesidir. Yukarıda sayılan göç mevzuatının önemli bir kısmına ya taraftır veya iç mevzuatını uyumlaştırmıştır.

1.3.3.1. Temel Belgeler

Türkiye, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine, Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşmesine ve eki protokole (Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü), Göçmen İşçinin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesine ve Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmeye taraftır.

Ayrıca "İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı"nı yayımlamıştır. Ayrıca Avrupa Birliği ile Türkiye arasında 16 Aralık 2013 tarihinde "Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma" (Geri Kabul Anlaşması) imzalanmıştır.

Türkiye'nin Göçmenlere ilişkin temel belgesi 11 Nisan 2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olan "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'dur. Bu kanunun ancak Suriye'den Türkiye'ye kitlesel göçün başlamasından sonra çıkartılmış olması sebebiyle göçün başında Türkiye'de kanunla kabul edilmiş bulunan Cenevre Sözleşmesi ana belge idi. Bu kanunla hem Türkiye'deki mültecilerin, sığınmacıların, geçici koruma altındaki kişilerin, uluslararası koruma altındaki kişilerin

ve düzensiz göçün tanımları yapılmış, yasal statüleri netleştirilmiş, sığınmacılarla ve sığınma başvurusu yapanlarla ilgili kabul, yerleştirme, çalışma ve ikamet izni verme, geri gönderme ve sınır dışı etmeye ilişkin prosedürler netleştirilmiştir. Bu kanunla ayrıca İçişleri Bakanlığı'na bağlı bir Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulup bütün illerde kurumsallaşması sağlanmış, Göç alanında uzman personel yetiştirilmeye başlanmıştır.

Ayrıca yabancılar, göçmenler ve sığınmacılarla ilgili Pasaport Kanunu'nda, İskân Kanunu'nda, Türk Vatandaşlık Kanunu'nda⁷, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'da hükümler bulunmaktadır.

Suriye'den Türkiye'ye kitlesel göçün hızlandığı 2014 Nisan ayında 2014/6281 sayılı Yabancıların Pasaport Süresiyle İlgili Bakanlar Kurulu Kararıyla yanında pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi bulunmayanların 2014 yılı sonuna kadar ülkeye girebilecekleri kararlaştırılmıştır. Bu kararla pasaportsuz ve kimliksiz de olsa Suriyelilerin ülkeye girmeleri sağlanmıştır. O yıl “açık kapı politikası”nın uygulandığına ilişkin net bir delil sayılacak bu kararın sonunda sadece o yıl Türkiye'ye Suriye'den göç edenlerin sayısı 1.3 milyon kişi civarındadır.

16 Nisan 2014'te 2014/6 sayılı Geri Kabul Anlaşması konulu Başbakanlık Genelgesi yayımlanmıştır. Bu genelge önemli bir niyet belgesidir.

Hemen ardından 22 Nisan 2014'te “Kabul Ve Barınma Merkezleri İle Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi Ve Denetimi Hakkında Yönetmelik” çıkartılmış ve söz konusu merkezler kurulup işletilmeye başlanmıştır. Geri Kabul Anlaşması, beraberinde gelmesi gereken vize serbestisi,

---

⁷ Bu kanunun ikincil mevzuatı olan Türkiye'de Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması hakkında Yönetmelik 2006 yılında çıkartılmıştır. Söz konusu yönetmelikle Türkiye'deki yabancılara yabancı kimlik numarası verilmesi uygulaması başlatılmıştır. Bugün Türkiye'deki kayıtlı Suriyelilerin hepsinin Yabancı Kimlik Numarası bulunmaktadır.

göçmenlerin geri kabulü gibi konular son 6 yıldır hem AB-Türkiye arası ilişkilerde hem de iç politikada önemli bir mesele olmuştur ve Göçmenlerin AB ülkelerinden geri gönderilmesi nefret söylemine yol açan haberlerin zaman zaman odak noktasına oturmuştur. Söz konusu anlaşma, esasen AB topraklarına ulaşırsalar bile Türkiye'ye geri gönderileceklerini bilecekleri için mültecileri caydırmaya yönelik bir anlaşmadır ve bu amacına büyük ölçüde ulaşmıştır. Ege Denizinden ve Meriç Nehri'nden kaçak yollarla AB'ye geçmeye çalışan sığınmacı sayısında ve buna ilişkin haberlerde net bir azalış gözükmemektedir.

Göçmen sayısının 1.5 milyon kişiyi bulduğu 2014 yılının sonlarına doğru, 22 Ekim 2014 tarih ve 29153 sayılı Resmi Gazete'de "Geçici Koruma Yönetmeliği" yayımlanmıştır. Bu yönetmelikle ülkedeki yabancıların kendiliklerinden Göç İdaresine başvurmaları halinde kendilerine ülkeye yasadışı şekilde girmelerinden ötürü herhangi bir ceza vermeyecekleri hükmü bulunmaktadır. Bu yolla kayıtdışı şekilde Türkiye'de bulunan yabancıların kayıt altına alınmaları planlanmaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği mevzuatından farklı şekilde geçici koruma statüsü zamanla sınırlandırılmamıştır. Halen ülkemizdeki Suriyeliler bu yönetmelik çerçevesinde kendilerine tanınan eğitim, temel sağlık, çalışma, barınma ve ikâmet haklarından yararlanmaktadırlar.

1.4. SURİYE İÇ SAVAŞI VE MÜLTECİ/SIĞINMACI KRİZİ

Suriye iç Savaşı Arap Baharı'nın bir parçası olarak başlamıştır. Tunus, Libya, ve Mısır'daki olaylar Suriye'de de protestoları tetiklemiştir. Sıradan insanların protestosu olarak başlayan gösteriler her ülkede o ülkenin iç dinamikleri gereği farklı yönlerde evrilmiştir. Örneğin kurumsal bir devlet yapısının var olmadığı, ülkenin aşiretler arası bir denge içinde yönetildiği Libya'da aşiretler arası savaş başlamışken; Mısır'da, köklü Müslüman Kardeşler örgütü hızla gösterileri domine etmiş, yapılan seçimleri kazanmıştır. Sonrasında ise büyük ve iç politikada güçlü olan ordu darbe ile yönetime el koymuştur.

Suriye’de de ülkenin protestolarının seyrini anlamak için kısaca 2011 yılında Suriye’deki durumdan bahsetmek icap edecektir. Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra Fransa’nın sömürgesi olan Suriye, 1946 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. 1958’de Mısır’la “Birleşik Arap Cumhuriyeti” adı altında birleşmiş, 1961’de bir darbeyle birlikten çıkmıştır. 1962’de başarısız 1963’te başarılı darbeler olmuştur. Bu darbelerin hepsinde küçük veya büyük aktif rol alan Hafız Esad 1966’da yapılan başka bir darbe sonucunda Savunma Bakanı olmuş, 1970’de son bir darbeyle Suriye’nin başına geçmiştir.

Bütün bunlar olurken 1948’de, 1956’da, 1967’de, 1973’te Mısır’la birlikte İsrail’le savaşmış ve hiç birinde başarılı olamamıştır. 1967’den bu güne uluslararası kabule göre Suriye’ye ait olan Golan Tepeleri İsrail işgali altındadır.⁸ Bu arada 1976–2005 yılları arasında Lübnan’ın önemli bir bölümünü de Suriye işgal altında tutmuştur.

Hafız Esad 2000 senesinde öldüğünde Suriye Devlet Başkanlığı’na oğlu Beşar Esad geçmiştir. Esad’lar ülkeyi “Muhaberat” adı verilen istihbâri - otoriter bir rejimle yönetmişlerdir. Bu sistemde 4 farklı istihbarat teşkilatı bulunmaktadır. Bunlar, Genel İstihbarat Teşkilatı (İdarat al-Mukhabarat al-Amma), Siyasi Güvenlik Teşkilatı (İdarat al-Amn al-Siyasi), Askeri Güvenlik Teşkilatı (Shu’bat al-Mukhabarat al-’Askariyya) ve Hava Kuvvetleri İstihbarat Teşkilatı (İdarat al-Mukhabarat al-Jawiyya). Hava Kuvvetlerinin ayrı bir istihbarat teşkilatının olması, Suriye’deki muhaberat rejimini güzel özetlemektedir. Hafız Esad Hava Kuvvetleri içinden yükselen bir asker olduğu için orduda en güvendiği birim hava kuvvetleri idi, bu yüzden diğer üç teşkilata ek özel bir hava kuvvetleri istihbaratı oluşturmuştu. Her teşkilat tüm ülke içinde istihbarat toplamakta ve muhbirler ağı geliştirmekte, bu muhbirler ağı ile sadece ülkedeki muhalefeti değil birbirlerini de gözetlemekteydiler. 2011 olaylarından önce tüm

---

⁸ 25 Mart 2019’da Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Donald Trump Golan Tepeleri’ni İsrail toprağı olarak tanıyacaklarını deklare etmiştir. 28 AB üyesi ülke ise ortak açıklamayla bunun kabul edilemez olduğunu ilan etmişlerdir.

Suriyeliler hayatın her alanında istihbarat teşkilatları tarafından izlendiklerini, fişlendiklerini biliyorlardı ve sıklıkla günlük hayatlarında, ekonomide ve eğitimde bu teşkilatlarla yolları kesişiyordu. Bunun sonucu olarak Suriye toplumu bir güvensizlik toplumu haline gelmişti. İnsanların en yakınları tarafından devletin gizli teşkilatlarına ihbar edilebilir, hukuk devleti teminatlarının yokluğunda ihbar olsun veya olmasın bu teşkilatlardan herhangi birisi istediği kişiyi alıp sonu gelmez sorgulara alınabilirdi. Bu rejimin sonuçlarından bir diğeri de muhalefetin yer altına inmesi ve marjinalleşmesi idi. İlmli muhalifler devlet tarafından hızla ve şiddetle bastırılırken marjinal muhalifler küçük ama birbirlerine bağlı bir biçimde varlıklarını sürdürüyorlardı.

2011 olayları başladığında Suriye'deki arka plan buydu. Çatışmalar sertleştikçe Suriyeliler ya en yakın aile bireyleriyle ya da artık yeryüzüne çıkmış marjinal grupların etrafında birleşmeye başladılar.

Suriye'de Temmuz 2011'e kadar gösteriler, cenazelerde ve belirlenen özel günlerde toplanan kalabalıklarla yapıldı. Özellikle cumaları “onur cumaları” olarak adlandırılıyordu ve Cuma namazı sonrası protestolar oluyordu. Gösterilerde ölenler de vardı ve ölenlerin cenazeleri de yeni gösterilere yol açmaktaydı. Bu ilk gösterilere Esad Rejiminin tepkisi dağınıktı. Yerel polis şefleri yer yer gösterilere müsaade ediyor, yer yer müdahale ediyordu. Esad ise 50 yıldır süren olağanüstü hali kaldırdı, reform ve seçim sözü verdi. 22 Temmuz 2011'de Hama'da o güne kadar yapılan en büyük gösteri düzenlendi. Eylül ayında üst düzey askerler ve istihbaratçılar göstericilerin safına geçmeye başladı. Yine eylül ayında “*Özgür Suriye Ordusu*” (ÖSO) kuruldu, çatışmalar başladı. Çatışmaların başlamasıyla yerinden edilmeler ve ilticalar da başladı.

Bu çalışmanın ana konusu olmadığından bütün Suriye İç Savaşı'nı inceleyecek değiliz, ancak altı çizilmesi gereken birkaç husus bulunmaktadır. 2011'in ikinci yarısında

başlayan çatışmalar, 2013'te iyice artmış ve günümüze kadar durmaksızın devam etmiştir.

Savaş her ne kadar Suriye Rejimi ile muhalifler arasında başlamışsa da geçen 9 yılda savaşa IŞİD (*Irak-Şam İslam Devleti*) müdahil olmuş ve Suriye'nin geniş alanlarını ve Irak'ta Musul'u işgal etmiştir. IŞİD Esad rejimi ile, Irak ordusu ve Irak Kürdistanı peşmergeleriyle, PYD (*Partiya Yekîtiya Demokrat – Demokratik Birlik Partisi*) ile, ABD ve Türkiye ile savaşmış ve en sonunda yenilmiş ve yok edilmiştir. Bu süreçte IŞİD sempatizanları Türkiye ve Tüm Avrupa'da terör eylemleri düzenlemişlerdir. IŞİD saflarında bir çok milletten insan vardır. Hatta Avrupalı, sonradan Müslüman olup radikalleşmiş AB vatandaşları eşleri ve çocuklarıyla birlikte IŞİD'e katılmışlardır.

Suriye Kürtleri PYD çatısı altında birleşmiş ve özerkliklerini ilan etmişlerdir. ABD, IŞİD ile savaşında bu birlikleri kullanmıştır. Türkiye, IŞİD ile savaşan PYD'lileri önce desteklemiş, ancak özerklik ilanı ve Türkiye'nin iç güvenlik gerekçeleri nedeniyle Fırat'ın batısından PYD'nin çekilmesini sağlamıştır.

Üst düzey yöneticilerinin bir kısmı ÖSO'ya geçen ve insan kaynağı sıkıntısı çeken Esad rejimi çareyi Rusya v İran ile ittifak yapmakta buldu. İran'ın desteklediği yarı – resmi Iraklı militan grubu “Haşdi Şabi” Kuzey Suriye'de varlık göstermektedir. Ayrıca Lübnan Hizbullahı, Filistinliler de çatışmalarda varlık göstermişlerdir.

Özetle savaş çok taraflıdır ve bir taraf yok edilse veya zayıflatılmış olsa bile tek bir taraf galebe çalamamakta, savaş zaman zaman ateşkeslerle kesilse ve soğusa da devam etmekte ve mütemadiyen mülteci üretmektedir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine göre 3.5 milyonu Türkiye’de olmak üzere 5.5 milyondan fazla Suriyeli mülteci ve sığınmacı olarak diğer ülkelerde bulunmaktadır. 6.6 Milyon Suriyeli ise ülke içinde yerinden edilmiştir.

Birleşmiş Milletler’e göre, çatışmalar devam ettiğinden en az 2 milyon kişi daha Kuzey Suriye’den Türkiye’ye kaçmak zorunda kalabilecektir (alaraby.co.uk, 2019).

1.5. TÜRKİYE CUMHURİYETİ’NDEKİ MÜLTECİLER

Türkiye’nin uzun bir göçmen tarihi vardır. Anadolu her zaman tarihin göç yollarında olmuştur. Osmanlı’nın hem kuruluşu hem de yıkılışı göçlerle olmuştur. Anadolu, Kafkaslardan, Kırım’dan, balkanlardan ve Arap coğrafyasından son 200 yıldır göç almaktadır.

19. yüzyıl boyunca Osmanlı’nın kaybettiği topraklarda yaşayan Müslüman halk Anadolu’ya gelmiştir. Lozan Antlaşması’ndan önce Yunanistan ile Türkiye arasında imzalanan Mübadele Anlaşması gereği İstanbul hariç Türkiye’deki Hristiyanlar Yunanistan’a, Batı Trakya hariç Yunanistan’daki Müslümanlar da Türkiye’ye göç etmişlerdir. Bu yolla Türkiye’ye 400,000 kişi göç etmiştir. 1923’den bugüne de yine 300.000 Batı Trakyalı Türk, Türkiye’ye göç etmiştir. Türkiye, yine Doğu Avrupa ve Rusya’dan 1 milyondan fazla göçmen kabul etmiştir.

Yakın zamanda en büyük olanı Doğu Blokunun yıkılmasının ardından Bulgaristan Türklerinin Türkiye’ye olan göçüdür. Türkiye’ye yarım milyon kişi gelmiş, bir kısmı sonra geri dönmüştür. Türkiyelilerle hem dil hem de din birliği olan bu göçmenler, ülkenin nüfus yoğunluğu yüksek, ekonomik olarak kalkınmış batı bölgelerine iskan edilmiş olmalarına rağmen yerel halkla kaynaşmada sorunlar ortaya çıkmıştır.

Devlet ise politik kararsızlık yaşamamış, Balkanlardan gelen göçmenlere vatandaşlık vermiş, iskan etmiş ve entegrasyon sağlanmıştır.

1.5.1. Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar

29 Nisan 2011’de 252 kişiyle başlayan sığınmacı sayısı, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre; 2012 yıl sonunda 14,237’ye, 2013 sonunda 224,655’e; 2014 sonunda 1,519,286’ya, 2015 sonunda 2.503.549’a; 2016 yılının sonunda 2.834,441’e; 2017 yıl sonunda 3,426,786’ya, son olarak 2018 yıl sonunda ise 3,623,192 kişiye ulaşmıştır.

Bu tarihten sonra ise Türkiye’deki sığınmacı sayısı azalmaya başlamış ve 2019 yıl sonunda 3,576,370’e inmiştir. 30 Ocak 2020 tarihi itibarıyla Türkiye’deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli sayısı ise 3,576,344’e inmiştir. Sığınmacıların yalnızca 63,491’i Geçici Barınma Merkezlerinde kalmaktadır. En çok Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeliye ev sahipliği yapan şehir 483,445 kişi ile İstanbul’dur. İstanbul’u 452,850 kişi ile Gaziantep ve 438,936 kişi ile Hatay izlemektedir. Sığınmacıların 1,656,420’si 18 yaşının altındadır.

Önce sınır şehirlerindeki düzenli kamplarda görülmeye başlayan göçmenler önce şehirlerin içine, sonra ülke içine ve ülkenin her yerine yayılınca bir dış politika meselesi olarak görülen Suriye’liler yavaş yavaş iç politika malzemesi haline gelmiştir. Halen seçim kampanyalarının nesnesidirler. Ayrıca hızla Türk vatandaşlığına geçişleri devam etmektedir. Yakın zamanda nesne olmaktan çıkıp özne olmaya doğru ilerlemektedirler. Bu süreçte entegrasyonu kolaylaştırmak için STK’ların ve devletin ciddi çabaları varsa da kamuoyunda çıkartılan engeller de vardır. Çalışmamız bu engellerden nefret söylemine odaklanmaktadır.

Türk halkının genelde göçmenlere negatif bakışının olduğunu iddia etmek zordur, ancak ekonomik problemler düzensiz ve kitlesel göçlerle birleşince nefret söyleminin tabanının oluştuğu ve bu söylemin göçmenlere yönelik bir takım protesto ve şiddet eylemleri görülebilmektedir. Suriye krizine kadar geçen 90 yılda peyderpey gelen kişi sayısı sadece 2013-2014’te Suriye’den gelenlerin sayısından azdır ve göçmenlerle yerel halk arasında ciddi bir dil bariyeri bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye’nin Suriyeli Göçmenlere Balkanlardan gelenler gibi kararlılıkla vatandaşlık vermemiş olması, politika eksikliği ve Bitmeyen savaşın göçmenlere yenilerini ekleme ihtimali problemi derinleştirmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

NEFRET SÖYLEMİ

2.1. NEFRET SÖYLEMİNİN TANIMI

Nefret söylemi, sosyal bilimlerde güncel ve popüler bir kavramdır ve neye işaret ettiğini anlamak için bu kavramın bileşenlerine bakılmasında fayda vardır. Nefret, bir kimsenin kötülüğünü, mutsuzluğunu istemeye yönelik duygu ya da tiksintiyi anlatmak için kullanılan bir kelimedir (Türk Dil Kurumu, 2020). Nefret, çeşitli disiplinlerdeki filozofların ve sosyal bilimcilerin tanımlama ihtiyacı duyduğu bir kavramdır. Nefreti; objesine yönelik olumsuz bir duygu olarak açıklayan Spinoza ve Hume gibi düşünürler ve objeye yönelik olumsuz bir yargılama olarak vurgulayan Aristoteles ve Descartes gibi tanımlama çabasından olan düşünürlerin yanı sıra, günümüzde sosyal bilimciler nefreti göreceli olarak kısa bir zamanda gelişen eğilimlerin çok yönlü bir tepkisi olarak görmektedirler. Ayrıca günümüzde nefrete yönelik yaygın anlayış kişiselleştirilmiş, genelleştirilmiş ve küreselleştirilmiş bir öfke türü olmasıdır (Ataman, 2012: 54-57).

Nefret kavramının yanı sıra söylem kavramı da tanımlanmalıdır. Disiplinlerarası bir kavram olan söylem ele alındığı disipline ve duruma göre farklı açıklamaları olan bir kavramdır. Türkçe’de “düzenli düşünce, usallık, düşüncelerin sözel olarak aktarılması, bir konuya ilişkin düşünce aktarımı” anlamına gelen söylem kavramı İngilizcede “discourse”, Fransızcada “discours”, Almancada ise “diskurs” olarak ifade edilmektedir (Doğan, 2015: 10). Bazı araştırmacılara göre söylem, bütün konuşma ve yazma eylemleri olarak değerlendirilirken, bazı araştırmacılara göre ise sadece konuşma ağı türevlerinden oluşan uygulamalar olarak değerlendirilir (Çelik ve Ekşi, 2013: 100). Bunların yanı sıra, Söylemin ideolojik olduğunu savunan Teun A. van Dijk ise, söylemi konuşmaya dayalı etkileşim, yazılı metin, işaretler, kaplamalar, tipografik düzen, imgeler ve anlamlandırmanın diğer semiyotik veya multimedya boyutlarını içeren bir iletişim

etkinliği olarak tanımlamakta ve ayrıca eklemektedir; söylem, ancak bir bağlam içinde anlam kazanabilir (aktaran: Çomu, 2012: 105).

Nefret söylemi kavramı ise, genel anlamda, hedef gösterilen gruba karşı toplumda hoşgörüsüzlüğü ya da önyargıyı meşrulaştıran ya da teşvik eden söylemleri tanımlamak için kullanılmaktadır.

Nefret söylemi kavramı, nefret suçu kavramı ile bağlantılı bir biçimde, ilk olarak 1980’lerde ABD’de ırkçı saldırıları tanımlamak amacıyla çıkmış ve Avrupa içinde ise II: Dünya Savaşı sonrasında içtihatlarla yer edinmiştir (Çelik, 2013: 216). Ancak sınırları muğlak kalmaktadır.

Nefret söyleminin üzerinde uzlaşılan bir evrensel tanımı yoktur. Uluslararası alanda yapılmış tek tanım ise Avrupa Konseyi’nin tanımıdır (Karan, 2012: 84). Avrupa Birliği Bakanlar Komitesi 30 Ekim 1997 tarihli tavsiye kararında⁹ nefret söylemini şu şekilde tanımlamıştır;

“‘Nefret Söylemi’ kavramı, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezcilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dahil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır. Bu anlamda ‘nefret söylemi’ muhakkak belirli bir kişiye veya gruba yönlendirilmiş yorumları kapsamaktadır.”

---

⁹ Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu Kararı (1997,9720).

Ancak bu tanımın yeterince kapsayıcı olmadığı ve cinsel yönelim, homofobi gibi yeni unsurların da dahil edilmesi gerektiği, AİHM'nin 2012 yılında Vejdeland ve diğerleri vs. İsveç kararı gibi sonrasındaki yeni içtihatlarında da belirtilmiştir. Yine de, Erbakan vs Türkiye kararında da belirtildiği üzere AİHM'nin nefret söylemi hakkındaki tavrı bellidir;

“...hoşgörü ve tüm insanların eşit haysiyetine saygı; demokratik, çoğulcu bir toplumun temellerini oluşturur. Dolayısıyla, ilkesel olarak bazı demokratik toplumlarda hoşgörüsüzlük temelinde nefreti yayan, teşvik eden, yücelten ya da gerekçelendiren tüm ifade türlerine karşı yaptırımlar getirmek ve hatta bu ifade türlerini engellemek zorunlu görülebilir..”¹⁰

Bir tanımla sınırlandırmanın güçlüğünden ötürü, nefret söylemini tanımlamak yerine, belirlemek için kullanılabilecek ölçütler sunan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Rabat Eylem Planı'na da bakılabilir. Planda sunulan ölçütler “ifadenin bağlamı, ifadeyi dile getirenin kim olduğu, dile getirmekteki niyeti, ifadenin içeriği veya formu, söylemin ulaştığı kitlenin büyüklüğü ve tehlikeye mahal verme olasılığı”dır.¹¹

Diğer bir deyişle, nefret söylemi; ötekileştirilene, dışlanana yönelik ayrımcı dilin ve nefretin dışı vurumudur ve Oran'ın deyimiyle nefret suçunun ön koşuludur (Oran, 2012: 44).

Ağlan ve Şansever'in de belirttiği gibi, “Nefret söylemi, içinde potansiyel şiddeti barındırır. Nefret söyleminin işlevlerinden birisi de şiddetin altyapısını hazırlamasıdır.” (Ağlan ve Şensever, 2010: 17). Nefret söylemi sayesinde birey ya da grup ötekileştirilir,

¹⁰ Erbakan v Turkey, (2006) Para 49.

¹¹ Rabat Plan of Action on the prohibition of advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence, OHCHR, 2012.

bu ötekileştirilme sebebiyle de nefret suçu için gerekli olan zemin oluşur yani saikin dayandığı önyargı oluşur.

Nefret söylemleri, nefret suçu olarak kabul edilmese de, bir suç işlenmeden önce, suçun işlenmesi sırasında veya suç işlendikten hemen sonra yapılan ve nefret söylemi teşkil eden açıklamalar, nefret suçunu oluşturan “önyargı saiki”nin varlığını kanıtlamada kuvvetli delil teşkil edecektir (İnceoğlu, 2012: 107). “*Nefret suçunun oluşmasında önşart nefret söylemidir; fakat nefret söyleminin öncesindeki aşama, varsayılan farklı özelliklere sahip bireyi ötekileştirmektir*” (Yardımcı, 2011: 8).

2.2. ÖTEKİLEŞTİRME VE NEFRET SÖYLEMİ

Nefret söyleminin temel pratiklerinden biri ötekileştirmedir (Doğan, 2015: 30). Ötekileştirmenin, insanın ve sosyal grupların dünyayı anlamlandırma ve aidiyet duygusunu oluşturma ihtiyaçlarının bir sonucu olduğunu söyleyen Yurdagül ve Nuri, ötekileştirmenin tanımını şu şekilde yapmaktadır;

“Belirli bir grubun üyelerinin, salt bu gruba aidiyetleri dolayısıyla bir başka grup tarafından farklı bir gözle görülmesi ve dolayısıyla olumsuzlanması, ötekileştirme olgusunun temelidir” (Yurdagül ve Nuri, 2010: 8).

Yurdagül ve Nuri’ye benzer şekilde Mutlu ve Tuğrul da aynı konuyu şu şekilde izah ederler: “Nefret söyleminin ortaya çıkmasında, kendinden/biz olarak kurulan aidiyetten farklı olana yönelik üretilen veya kurgulanan olumsuz etiketlemeler, stereotipler, önyargılar ve ayrımcılık uygulamaları rol oynar” (Mutlu ve Tuğrul, 2011).

Nefret söyleminin tanımına zaman içinde farklı grupların eklenmesi ihtiyacında da görülebileceği üzere, ‘öteki’ zaman ve mekana göre farklılık göstermektedir. Tarihsel

düşmanlıklar, güncel problemler ve ideolojiler nefret söyleminin oluşmasında etkindir. Örneğin, Avrupa’da nefret söylemi yasalarda kendine II. Dünya Savaşından sonra yer bulmuş, ırkçı ve yahudi karşıtı söylemleri suç kapsamına almıştır (Bleich, 2011: 920). Zaman içerisinde AİHM, tanım kısmında da belirtildiği gibi, çeşitli nefret söylemi davalarına bakmış içtihatlarında nefret söyleminin kapsamını genişletme gereği duymuştur.

Nefret söylemi, farklı olana tahammülsüzlük ya da hoşgörüsüzlük olarak anlaşılmamalıdır. Nefret söyleminin ardında çoğunlukla iktidar savaşı ya da ekonomik paylaşım yatmaktadır (Yılmaz, 2013: 32).

2.3. NEFRET SÖYLEMİNİN HEDEF GRUPLARI

Nefret Söyleminin kapsamına dahil edilmeye çalışılan tüm gruplara bakıldığında iki ortak nokta görülebilir. İlki, söylemin hedefinin ‘kendisinden farklı olan’ ya da ‘öteki’ olmasıdır. İkincisi ise, nefret Suçlarında da olduğu gibi mağdur, kimliği ya da kendisi hakkında değiştiremeyeceği bir özelliği nedeniyle hedef alınmaktadır. Bu özellikleri ile nefret söylemi tanımlarında; siyasal, cinsel kimlik temelli, yabancı ve mülteci, dini ve bedensel farklılıklar başlıkları altında toplanabilecek gruplar hedef alınmışlardır.

Siyasi Temelli Nefret Söylemi; İdeolojik veya siyasi hizipleşmenin tarafları arasında doğabilen, karşıt düşünceye ya da savunucularına yönelik olan nefret söylemleri bu kategori altında toplanabilir. “Toplumsal yaşam içerisinde egemenlerin hegemonyası altında yaşayan toplum kendisine enjekte edilen kabul ettirilen düşünceler dışındaki düşüncelere sahip kişi ve gruplar toplumsal alan dışına itilir ve “öteki”leştirilir” (İnceoğlu ve Çoban, 2012: 55).

Cinsel Kimlik ya da yönelim Temelli Nefret Söylemi; Cinsiyet ve cinsel yönelim ile ilgili konularda yapılan nefret söylemleridir. Kadınlara yönelik cinsiyetçi ifadeler ve heteroseksüel cinsel kimlik dışındaki cinsel kimliklere yönelik kişi ya da gruplar nefret söyleminin hedeflerindendirler. Homofobik, transfobik söylemler bu çatı altında toplanabilirler.

Dini Temelli Nefret Söylemi; Farklı inanç ya da mezheplere sahip kişi ve gruplara yöneltilen nefret söylemleridir. “Din, insanın içinde bulunduğu sosyal yapıda kendini tanımlamasını ve konumlandırmasını sağlayabilmekte ve aynı zamanda sosyal bütünleşmenin aracı olabilmektedir. Ancak din aynı zamanda “diğerlerine” bakış açısını ve tavır alma biçimini de belirleyebilmektedir. Yani dinsel kimlikli yapılar bir yandan “biz” ve “aidiyet” kurgusu oluştururken diğer yandan “ötekileri” inşa edebilmektedir” (Doğan, 2015: 37). Dünyada İslamofobi, Türkiye’de misyoner korkusu ya da alevilere yönelik olumsuz söylemler bu gruba örnek teşkil etmektedir.

Bedensel Farklılıklar Temelli Nefret Söylemi; Fiziksel ya da zihinsel engellilere ya da bazı hastalıklara sahip olanlara yönelik nefret söylemleridir. Bu gruptaki insanları aşağılama amaçlı ya da sahip oldukları hak ve yardımlara yönelik eleştirileri kapsamaktadır. “Söylem olarak da özellikle “engelli birey”, “engelli insan” gibi sıfatları kullanmak yerine yerine “engelliler”, “sakatlar”, “özürlüler” gibi sıfatları isimleştirerek kullanmak, kişinin diğer kimlik / grup özelliklerinin dikkate alınmadığını göstermektedir” (Doğan, 2015: 38). Benzer bir biçimde HIV/AIDS hastaları da, bu kimliğe indirgenmekte ve dışlayıcı söylemlere maruz kalmaktadırlar (Yegen, 2014: 318).

Etnik/Yabancı ve Mülteci Temelli Nefret Söylemi; Tüm ırkçı nitelikli söylemler, farklı etnik gruplara, azınlıklara, göçmen ve mültecilere yönelik söylemler bu

grup altında toplanabilir. Nefret söylemi kavramı öncelikle ırkçı ifadeler dolayısıyla ortaya çıkmıştır, halen de en yaygın nefret söylemi alanlarından birisidir.

İrkçi, ayrımcı söylemlerin oluşmasında biz ve onlar karşıtlığı çok önemlidir. Azınlıklar, yabancılar ve göçmenler toplumda fazlalık olarak görülmektedir. Bu nedenle yabancılar, göçmenler ve çoğunlukla azınlıklar “kovulması, sürülmesi ve savaşılmaması gereken” düşman olarak görülmektedir (Köker ve Doğanay, 2010: 51-55).

2.4. NEFRET SÖYLEMİNİN HUKUKTAKİ YERİ

Uluslararası Hukukta Nefret Söylemi ile ilgili atıflarda bulunan anlaşmalarda düzenlemelerin öncelikle ırkçılıkla ilgili söylemler üzerinde odaklandığı görülecektir. Birleşmiş Milletler’in Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmesi, nefret söylemine ilk atıf yapan belgedir.¹²

İrkçilik ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu, 7 sayılı Genel Politika Tavsiye Kararı’nda ırkçılığı tanımlayarak, nefret söyleminin bir parçası olan ırkçı ifadeleri kapsamı altına almıştır. Avrupa Konseyi’nin hazırladığı bir başka sözleşme, Avrupa Siber Suç Sözleşmesi de, ırkçılığın bir kanaat olmadığı, suç olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte nefret söyleminin her halükarda ırkçılık olup olmadığı ve ırkçılık anlamına gelebilecek nefret söyleminin nasıl cezalandırılacağı hususu belirsizdir.

Bununla birlikte ‘şiddete tahrik eden söylem’ şeklinde nefret söylemi ile alakalı düzenleme yaptıkları söylenebilen anlaşmalar vardır. Uluslararası Sivil ve Politik Haklar Sözleşmesi ve Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi bunlara örnektir.

---

¹² Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, 1965, 5. Maddesi
<<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4750.html>>

Yukarıda belirtilmiş anlaşmalara taraf olmakla birlikte, Türk hukukunda, nefret söylemi ile ilişkilendirilebilecek iki hükümü Türk Ceza Kanununda bulunabilir. Bunlardan ilki, bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil ve olgu isnat etmeyi ve hakareti suç olarak düzenleyen, 125. maddenin 3. fıkrasıdır. Bir diğeri, halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme ve aşağılamayı suç kapsamına alan 216. maddedir.

Yasal düzenlemelerde nefret söylemi doğrudan yer bulmasa da bu kanunlar, nefret söylemi kapsamında sayılabilecek konularda cezai yaptırım imkanı sunmaktadır.

2.5. NEFRET SÖYLEMİ VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ İLİŞKİSİ

Nefret söyleminden bahsederken, bu kavramın ifade özgürlüğü ile ilişkisinden de bahsetmek gerekecektir. Nefret söylemi, ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı görülebilen, bu hakkın kötüye kullanımı ile ilişkilendirilen bir kavram olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bir insan hakkı olan ifade özgürlüğünün kısıtlanmasının gerekçesi yine insan hakları düşüncesine uygun olmalıdır.

Nefret söylemi açısından spesifik olan ve kavramı alelade bir ifade özgürlüğü kısıtlaması olmaktan çıkaran nokta ise söylemin yöneldiği kişi ve grupların özelliği ve bu kişilerin hali hazırda çeşitli ayrımcı politikalar ve şiddetin nesnesi oldukları olmaktadır (Çelik, 2013: 235).

Benzer bir biçimde Anne Weber, Avrupa Konseyi'nin Nefret Söylemi El Kitabı'nda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ifade özgürlüğünü kısıtlamayan bir tanım için çerveye olduğunu dile getirir:

“nefret söylemi” kavramı, AİHS'nin 10'uncu maddesinin dışında bırakılan ve ifade özgürlüğü kapsamına girmeyen veya 10'uncu maddenin

ikinci paragrafı çerçevesinde meşru bulunmayan ifadeler ile “nefret söylemi” teşkil ettiği düşünülmeyen ve dolayısıyla da demokratik bir toplumda hoş görülebilecek ifadeler arasındaki ayırım çizgisinin belirlenmesine olanak sağlamaktadır.”¹³

Demokratik ülkelerde, (1) nadiren karşılaşıldığında ve toplumun ve devletin geneli tarafından kınandığında veya (2) azınlık olmayan ve güçlü kesimlere yöneldiğinde nefret söylemi ifade hürriyetinin içinde kabul edilmektedir (Barendt, 2005: 174).

Ancak sıkça karşılaşıp normalleştirildiğinde ve devlet ve toplum tarafından şiddetle kınanmadığında somut ve yakın tehdit (Clear and present danger) halini almakta ve en demokratik toplumlarda dahi kısıtlanabilmektedir (Barendt, 2005: 182). Nefret Söylemi literatürü, ABD’de çoğunlukla siyahiler üzerine, Avrupa’da ise Yahudiler üzerine yoğunlaşmışken Türkiye’de henüz güçlü bir literatür bulunmamaktadır.

2.6. TÜRKİYE’DE NEFRET SÖYLEMİ VE MEDYA

Medya kelimesinin latince kökeni ‘medium’un çoğul halidir ve orta, aracı ve ortam kavramlarına işaret etmek için kullanılmaktadır (Williams, 2006: 245). Günümüzde ise, kitle iletişim araçlarını tanımlamak için medya ifadesi kullanılmaktadır. Bu bağlamda medya için, iletişime aracı olan, iletişim ortamı gibi bir tanımlama yapmak mümkündür. Yaygın kullanımında medya, radyo, televizyon, gazete, dergi gibi kitle iletişim araçlarını kapsar. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte hayatımıza giren bloglar, kişisel paylaşımlar ise çoğunlukla ‘sosyal medya’ ya da ‘yeni medya’ olarak tanımlanır. Kitle iletişim araçları ya da medya, belirli bir ideoloji ve tutum bağlamında bilgi, düşünce ve görüşlerin teknolojik araçları kullanarak geniş kitlelere sunulmasını sağlamaktadır (Yılmaz, 2013: 17).

---

¹³ Weber, Anne, (2009) Nefret Söylemi El Kitabı, Avrupa Konseyi, Strasbourg, s.4

“Günümüzde toplumun yönlendirilmesinde medyanın rolü tartışılmazdır.

Yargı, yürütme, yasama erklerinin yanı sıra dördüncü kuvvet tartışmalarının yapıldığı medyanın en kuvvetli aracı ise dil, diğer bir deyişle söylemdir” (Dirini, 2010: 60). Söylem ise, “toplumsallık süreci içerisinde dilsel pratikler aracılığıyla tutum ve davranışlar üzerinde etkisi bulunan, toplumsal yaşamın belli değer yargıları etrafında düzenlenmesini sağlayan araçlardan biridir” (Doğan, 2015: 99).

Ayrımcılığın da söylem aracılığıyla, konuşmalar ve metinlerle takibini yapabilmek mümkündür. Toplumda var olan egemen söylem; toplumsal ayrımcılığın devamının yanı sıra kendi önceliğini ve etkin rolünün de devam etmesini arzulayan egemen ideoloji ve bu ideolojiyi savunan egemen gruplar tarafından üretilmektedir (Çınar, 2013: 141). Söylem çözümlemesi yönteminin önde gelen isimlerinden Teun A. van Dijk da, yaptığı araştırmalarda egemen/güçlü gruplar ve diğerleri arasındaki temsil farkına dikkat çekmiştir (Dirini, 2010: 62). Dolayısıyla denilebilir ki *“Medya, nefret söylemini en temelde ‘biz’ler ve ‘öteki’leri yaratarak ve bunu tüm topluma kanıksatarak yayar”* (Dirini, 2010: 63).

Nefret söyleminin oluşmasında ve yaygınlaşmasında medya, etkili bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Peki, bu durumda nefret söylemi medyada nasıl yer almaktadır? Bu konuda Rabat Eylem Planı’nın ölçütleri bir kılavuz niteliğindedir. Ayrıca, medyada nefret söylemine ilişkin çalışmalar gerçekleştiren Uluslararası Hrant Dink Vakfı’nın Türkiye’ye özgü dil ve kültür farklılıklarını da dikkate alarak belirlemiş olduğu nefret kategorileri de, nefret söyleminin medyada nasıl yer edindiğini anlamaya yardımcı olacaktır;

Abartma/yükleme/çarpıtma; Bir kişi ya da olaydan yola çıkarak bir topluluğa yönelik olumsuz genelleme, çarpıtma, abartma, olumsuz atıf içeren söylemler (ör. ‘Suriyeliler gına getirdi’)

Küfür/hakaret/aşağılama; Bir topluluk hakkında doğrudan küfür, aşağılama, hakaret içeren söylemler (ör. ‘kalleş’, ‘hain’, ‘ahlaksız’)

Düşmanlık/savaş söylemi; Bir topluluk hakkında düşmanca, savaşı çağrıştıran ifadelerin yer aldığı söylemler (ör. ‘Rum vahşeti’)

Simgeleştirme; Doğal bir kimlik ögesinin nefret, aşağılama unsuru olarak kullanıldığı, simgeleştirildiği söylemler (ör. ‘Bizi Eurovision’da Yahudi mi temsil edecek?’)¹⁴

Medyanın söylem aracılığıyla bir bilinç oluşturma misyonu olduğundan söz edilebilir. İçeriği ile ideolojik temsiller yaratabilen medya, bu ideoloji ve tutumları pratikleştirebilmektedir (Yegen, 2014: 328). Özellikle yazılı basında ve haber metinlerinde sıkça ‘haber verme’ olgusu ile nefret söylemine yer vermektedir (Yegen, 2014: 330).

“Okuyucu haberlerdeki görüşleri benimsememiş bile olsa, belirli bir süre boyunca benzer yazılarla karşılaştığında, nefret söylemini normal olarak algılamakta, hatta içerikte ötekileştirilen kesimleri kendisi de ötekileştirmeye başlamaktadır” (Çomu, 2010: 176). Bu sebepten ötürüdür ki, nefret söyleminin geniş kitleler arasında dolaşıma girişinde medyanın payı büyüktür (Kuş, 2016: 98).

---

¹⁴ Medyada Nefret Söylemi İzleme Raporu, Mayıs-Ağustos 2019, Hrant Dink Vakfı.

Medya sadece nefret söyleminde bir araç olmakla kalmayıp, nefret suçları kapsamında ele alınabilecek eylemleri haberleştirme, kullanılan dil ve mağdurları ya da olayı sunma şekli, eylemi meşrulaştırmaya ve suçun altında yatan ayrımcılığı gizlemeye yol açabilmektedir (Alğan ve Şensever, 2010: 16).

Türkiye’deki nefret söylemi problemi gerek akademinin gerekse sivil toplum örgütlerinin üzerine sıklıkla çalışma yaptığı bir alandır. Yapılan çalışmalar probleme ışık tutmakta ancak durumu iyileştirme yönünde ne medya içinde ne de hukuki bir adım atılmaktadır. Türkiye’de nefret söyleminin tek bir hedefi yoktur, nefret söyleminin yönetildiği grupların tamamına ilişkin bir örnek bulmak mümkündür. Buna bir sebep olarak, etnik çeşitlilik sunulabilir; *“Türkiye’nin farklı etnik kökenlerden oluşan yapısı ve bilimsel araştırmalara konu olmaktan ziyade siyasi tartışmalara malzeme olan karmaşık tarihi de nefret söylemine yeterli zemini hazırlamaktadır”* (Vardal, 2015: 139). Ötekileştirme pratiği, Türkiye’de siyasetin bir parçasıdır da denilebilir. *“...toplumları oluşturan farklı gruplar arasındaki ilişkilerin hiyerarşik ve hegemonik bir sistem içinde örgütlenmesi anlayışı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş ideolojisine dayanır. Cumhuriyet, etnik köken olarak Türk, dini inanç ve mezhep olarak Müslüman-Sünni olma niteliğini ulus devletin inşasında “asli unsur” olarak tanımlamış ve bu hiyerarşi, toplumun gerek maddi, gerek zihniyet olarak inşa edilmesinde önemli rol oynamıştır”* (Güranlıoğlu, 2016: 13).

Bu durumda söylemin üretildiği yerlerden birisi olan medyanın da rolü büyüktür. *“Türkiye’de ana akım medyanın ‘biz’ tanımı vardır. Ana akım medyanın benimsediği ve aktardığı ‘biz’lik tanımı temelde, toplumda ekonomik, siyasal olarak egemen olanın ideolojisi ile biçimlendirilmiştir. Buna göre ‘biz’ kavramı ile ‘Türk’, ‘Müslüman’, ‘Sünni’, ‘Heteroseksüel’, ‘erkek’, ‘muhafazakâr’ kalıplar ile şekillendirilmiştir”* (Dirini, 2010: 63). Bu gruplara bakıldığında din ve mezhep temelli, cinsel kimlik/yönelim temelli,

etnik/yabancı temelli ve siyasi temelli olarak gruplanan hedeflerin tamamını ‘biz’in dışında bırakan bir ötekileştirme pratiği görülebilmektedir.

Türk medyasında alevilere, misyonerlere, Yahudilere, Ermenilere, kadınlara, LGBT+ gruplara yönelik nefret söylemine sıklıkla rastlanmaktadır. Bu konu üzerine yapılmış en kapsamlı araştırmalardan biri, Sosyal Değişim Derneği tarafından yapılan “Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 yıl, 10 Örnek”tir. Tüm gruplara yönelik nefret söylemlerinin izlenebileceği araştırma sonuçlarından birisi de nefret söyleminin belirgin bir biçimde ırkçı söylemler üzerinde yoğunlaşmış olmasıdır. Örnekleminin %46.98’inde nefret söyleminin hedefi etnik kökenlidir (Alğan ve Şensever, 2010: 29). Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söyleminden bahsederken, ırkçı söylemlerin Türkiye’deki nefret söylemindeki ağırlığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Araştırma içinde verilen on örnek de, Türkiye’deki nefret söylemi probleminin tek yönlü olmadığını iyi bir örneğidir: “Ahmet Kaya’ya Madam Şefkati” (Sabah, 02 Kasım 1999) (etnik/yabancı temelli nefret söylemi); “Bu Kez İyice Azıttılar!” (Milliyet, 23 Şubat 2002) (cinsel yönelim temelli nefret söylemi); “Ermeniler Kudurdu” (Yeniçağ, 17 Kasım 2009) (etnik/yabancı temelli nefret söylemi); “Hainler yakalandı” (Star, 24 Mart 2005) (etnik/yabancı temelli nefret söylemi) “Kapıcı Şarkıcıya tecavüz davası” (Hürriyet, 3 Temmuz 1999) (toplumsal statü temelli nefret söylemi); “Koreli rehber Osmanlı tokadı!” (Radikal, 06 Mayıs 2005) (etnik/yabancı temelli nefret söylemi); “Rahipler uçkuru kilisede çözüyor” (Vatan, 6 Ocak 2003) (dini temelli söylemi üretimi); “Roth, Ayvaz hocaya havale”(Akşam, 25 Kasım 2000) (cinsiyet temelli nefret söylemi); “Sünnetsiz kundakçı DTP adına kurban derisi toplamış” (Zaman, 17 Ocak 2008) (dini temelli söylemi üretimi); “Travesti zehir kuryeleri havalimanında yakalandı” (Türkiye, 30 Nisan 2006) (cinsel yönelim temelli nefret söylemi)

Türkiye’de nefret söylemine ve onun nihayeti olan nefret suçuna en belirgin örneklerden birisi Hrant Dink cinayetidir. Kapsamı olarak yine etnik kökene ilişkindir. “Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: Ya sev ya terk et ya da...” çalışmasıyla İnceoğlu ve Sözeri, cinayete giden yolda, medyada Hrant Dink’in ötekileştirildiğini, yalnızlaştırıldığını ve hedef gösterildiğini açıkça ortaya koymuşlardır (İnceoğlu 2012:26). Nefret söyleminin nefret suçu ile bağıny göstermek için de açık kanıt olabilecek bu olay sonrasında kurulmuş olan Uluslararası Hrant Dink Vakfı, periyodik olarak Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi raporlarıyla Türkiye’deki nefret söylemini ortaya koymaya devam etmektedir. Günümüzde ise, nefret söyleminin öncelikli hedefi olarak Suriyeli sığınmacılar ön plana çıkmaktadır.¹⁵

2.7. TÜRKİYE’DE MÜLTECİLERE YÖNELİK NEFRET SÖYLEMİ

Mülteciler, sadece Türkiye’de değil, dünyanın her yerinde hem ötekidir, hem de çeşitli seviyelerde nefret söyleminin muhatabıdır. Cumhuriyetin kurulmasından sonra imparatorluk bakiyesi topraklardan gelenler, mülteci değil ama muhacir olarak nitelendirilmiş ve yerleştirildikleri yerlerde çeşitli ayrımcılıklara maruz kalmışlardır. Buna Sovyetler Birliği’nin yıkılışını takiben Türkiye’ye çalışmaya gelen Rus kadınları, hatta Türkiye’nin otokton halkı olmalarına karşın Ermeni ve Rumlar da dahildir.

Suriyeli Mülteciler için ise karışık ve belirsiz bir durum söz konusudur. Mülteciler her şeyden önce devlet tarafından getirilmiş ve bir süre devlet kontrolünde tutulmuştur. 1991’deki Iraklı 500,000 Kürt’ün önce Türkiye’ye gelip sonra geri gitmesi örneği hafızalarda olduğu için Suriyeliler Türkiye’nin bir dış politika hamlesi ve Suriye’deki Türkiye müttefikleri olarak görülmüşlerdir. İlk süreçte devlet kontrolünde sınır

¹⁵ Hrant Dink Vakfı’nın Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi raporunda, sadece Mayıs-Ağustos 2019 tarihleri arasında Suriyelilerin, haklarında 264 haber ile en çok nefret söylemi üretilen grup oldukları tespit edilmiştir. (MNSİ, 2019)

yakınlarındaki kamplarda tutulmaları sebebiyle toplum içinde görünür olmadıklarından herhangi bir nefret söylemine maruz kalmamışlardır.

Sonrasında sayıları kontrol edilebilir oranı aşp büyük şehirlerde görünür olduklarında önce İslami literatüre uygun şekilde muhacir olarak nitelendirilseler de zaman içerisinde Türkiye'deki genel diskur'daki "arkadan vuran Arap" imajıyla da birleşip sert bir nefret söylemine maruz kalmışlardır. Sonradan başlayan ekonomik kriz de yalan veya abartı haberleri ön sayfalara ve manşete çekmiş, ispatlanamayan iddialar sosyal medyada bolca yer etmiştir. 2017 sonrası süreçte seçimlerin artmasıyla nefret söylemlerinin de arttığı görülmektedir. Türkiye'deki medya yapısı gereği Hükümet politikasını destekleyen gazetelerde kendisine yer bulamayan nefret söylemi kendisini bazı siyasi parti mensuplarının mülakatlarında ve sosyal medyada var etmiştir.

Son olarak Türkiye'de ciddi anlamda çalışmak için gelen göçmenlerin de bulunduğunu, bunlardan Romen, Afgan, Gürcü, Somalili, Orta Asya Türk cumhuriyetleri kökenli olanların sayıları itibariyle görünürlüklerinin azlığından ve gelenlerin kısa süre sonra geri dönmek üzere gelen işçiler olmalarından kaynaklı nefret söylemine maruziyetleri kısıtlı olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE BASININDA SURİYELİ SİĞINMACILARAYÖNELİK NEFRET SÖYLEMİ: SEÇİLİ ULUSAL GAZETELERDEKİ HABER ANALİZİ

3.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan içerik analizi kitle iletişim araçlarındaki haberlerin özelliklerini ve haber metinlerindeki yönlendirici ya da gizli anlatımları ortaya çıkaran bir yöntemdir. Özellikle iletişim araştırmalarında içerik analizi önemli bir yer tutmaktadır. İçerik analizi, kitle iletişim araçlarındaki yanlışlığı gösterebilmek amacıyla haber ve metinler içerisindeki yönlendirici ya da gizli anlatımları ortaya çıkartan bir yöntemdir.

İçerik analizi çok sayıda kelime ve metni az sayıda içeriğe sahip aşık kurallarla kodlanmış kategorilere yoğunlaştıran, sistematik ve yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanmıştır (Weber, 1990: 20).

Nicel içerik çözümlemesinin temellerini atan Berelson, içerik çözümlemesi yöntemini içeriğin çözülmesi, içeriklerin objektif, sistematik ve niceliksel olarak tanımlamalarını sunan bir araştırma tekniği olarak kabul edilmektedir (Berelson, 1984: 18). Hansen ise, nicel içerik analizinin amacını, bir metinde yer alan belli niteliklerin veya kategorilerin sıklığını tespit etmek ve saymak olarak ifade etmektedir. Hansen'e göre içerik analizi, metinlerin sahip olduğu mesajlar, imajlar, temsiller ve bunlara ilişkin anlamın toplumsal boyutu hakkında yorum yapma, görüş bildirme amacına hizmet etmeye çalışmaktadır (Hansen, 2003: 55).

Belki de niteliksel araştırmalarda en yaygın nosyon, içerik analizinin sadece kelime frekansı sayımı anlamına geldiğidir. Ancak içerik analizi basit bir kelime

sayımından fazlasıdır. Tekniği zengin ve etkili kılan verinin kodlanması ve kategorize edilmesidir. Kategorize etmek ise, aynı anlama gelen ya da çağrışım yapan kelimeler grubunu temsil eder (Weber, 1990: 37).

Araştırmanın konusu olan hipotezlerde söylemlerin varlığını sınamak amacıyla kurulmuştur. İçerik analizi, araştırma sorularına cevap bulmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu amaçla içerik analizinin kullanımı, araştırmanın amacı ile örtüşmektedir.

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacılarla ilgili medya temsilini ve nefret söylemini ortaya koymaktır. Amaç haberlerdeki nefret söyleminin niceliksel özelliklerini sorgulamak ve genel yargılara varmak değil, var olan haberlerin üzerinde bütünlüklü bir analiz yapmaktır. Türkiye’de Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söyleminin, 1 Ocak - 31 Aralık 2019 tarihleri arasında ulusal yazılı basında, sığınmacılarla ilgili hangi olgular üzerinden yapıldığı ortaya konulacaktır. Bu söylemlerin, farklı eğilimlere sahip gazetelerin söylemlerindeki farklılıklarla, bir iç siyaset aracı olarak kullanıldığının ortaya konması amaçlanmaktadır.

3.2. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ

Türkiye’de ulusal gazeteler olan ve günlük yayımlanan Sabah, Hürriyet ve Yeniçağ Gazetelerinin 1 Ocak - 31 Aralık 2019 tarihleri arasında Suriyeli sığınmacılar ile ilgili haberler bu çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Benzer araştırmaları tekrar etmemek güncel verileri analiz etmek amacıyla bir yıllık bir süre uygun görülmüştür. Araştırmada amaçlanan; var olan bir durumu verili bir alanda ve zamanda tespit etmektir.

Bu çalışmada ulusal gazeteler araştırma kapsamına alınmış, diğer yayın organları araştırmaya dahil edilmemiştir. Tüm gazetelerin araştırmaya dahil edilmemesi hem

sayısal analizin güçlüğünden kaynaklanmaktadır, hem de belli bir zaman diliminde üç farklı gazetenin haberleri genel bir tablo çizilmesine olanak vermektedir.

1985'te kurulan ve 15-21 Haziran 2020 itibariyle ortalama günlük 191.720 tiraja sahip olan Sabah Gazetesi, iktidara yakınlığı; 2002 yılında kurulan ve yine 15-21 Haziran 2020 itibariyle ortalama günlük 51.097 tiraja sahip Yeniçağ Gazetesi tirajı seçilen diğer gazetelerden düşük olmakla birlikte, iktidara muhalif olması nedeniyle ve 1948 yılında kurulan ve 15-21 Haziran 2020 itibariyle ortalama günlük 194.428 tiraja sahip¹⁶ Hürriyet Gazetesi ise daha tarafsız tutumu temsil ettiği görüşüyle örnekleme dahil edilmiştir.

3.3. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Bu araştırmanın amacı, Türkiye'deki Suriyeli göçmenlere yönelik nefret söylemini ortaya koymaktır. Nefret söylemi, daha önce de belirtildiği gibi tek bir kalıp içerisinde ortaya çıkmamaktadır. Ötekileştirme, tehdit olarak gösterme, ya da düşmanlaştırıcı olabilecek tüm söylemler bu kalıp içerisinde ele alınabilmektedir. Bu araştırmada sınanmak üzere hipotezler belirlenmiştir.

H.1. Türkiye'deki geçici koruma altındaki kişiler 'Suriyeliler' adı altında ötekileştirilmektedir.

H.2. Suriyeli sığınmacılar hakkındaki haberlerde nefret söylemi vardır.

H.3. Suriyeli sığınmacılar suç olayları ile ilişkilendirilmekte, bir tehdit unsuru olarak sunulmaktadır.

H.4. Suriyeli sığınmacılara geçici koruma statüsü altında sunulan çalışma hakkı Suriyelilerin Türklerin işlerini kaybetmelerine yol açtığı şeklinde sunulmaktadır.

---

¹⁶ <http://gazetetirajlari.com/HaftalikTirajlar.aspx>.

H.5. Suriyeli sığınmacılara 1951 tarihli BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin sözleşmenin 22. maddesi uyarınca tanınan eğitim imkanı bir imtiyazmış gibi sunulmaktadır.

H.6. Suriyelilere tanınan temel sağlık hakkı, Türklere tanınmayan bir imtiyaz olarak gösterilmektedir.

3.4. ARAŞTIRMANIN VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Haberlerin analizi için bir kodlama yönergesi hazırlanmıştır. Hazırlanan bu kodlama tablosu eklerde bulunabilir. Oluşturulan tabloda haberlere ilişkin biçimsel özellikler ve hipotezleri sınavan ‘var’ ve ‘yok’ kodlamaları kullanılmıştır. Bu amaçla hazırlanan kodlama tablosunda haberlerin biçimsel özellikleri veri haline getirilmiştir. Bunlar haberlerin yayınlanma tarihi, hangi sayfa ya da bölümde olduğuna dair verilerin elde edilmesi için kullanılmıştır.

Son üç hipotezi sınavacak olan imtiyaz konusu kodlama tablosunda bir arada ele alınmış, ilgili hakka göre numaralandırılmıştır. Bu amaçla ‘1’ Eğitim hakkı, ‘2’ Sağlık hakkı, ‘3’ Çalışma hakkının imtiyaz olarak sunulduğu haberleri kodlamak için kullanılmıştır.

3.5. BULGULAR

3.5.1. Biçimsel İçerikler

Tablo 1: Gazetelerin Toplam Haber Sayısı

Gazetenin Adı	Haber Sayısı
Hürriyet	100
Sabah	89
Yeniçağ	102
Genel Toplam	291

1 Ocak -31 Aralık 2019 tarihleri arasında Hürriyet Gazetesi'nde 100, Sabah Gazetesi'nde 89, Yeniçağ Gazetesi'nde 102 haber, toplam 291 haber yayınlanmıştır. Sayıların birbirine yakınlığı benzer gündemleri takip ettiklerini ve Suriyeli sığınmacıları özel bir ilgi alanına almadıklarını göstermektedir. Toplamda sadece 291 habere konu olmaları ise 2019 yılında Suriyeli sığınmacılar ile ilgili durumun daha sıradanlaştığı, haber niteliği olayların az olduğuna işaret etmektedir (Tablo 1).

Tablo 2: Haberlerin Yayınlandığı Aylar

DSA Yayınlandığı Ay	Hürriyet		Sabah		Yeniçağ		Frekan s Toplam ı	Yüzde Toplam ı
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde		
Ocak	12	12,0%	8	9,0%	11	10,8%	31	10,7%
Şubat	11	11,0%	5	5,6%	5	4,9%	21	7,2%
Mart	6	6,0%	6	6,7%	4	3,9%	16	5,5%
Nisan	4	4,0%	6	6,7%	6	5,9%	16	5,5%
Mayıs	8	8,0%	6	6,7%	2	2,0%	16	5,5%
Haziran	6	6,0%	8	9,0%	9	8,8%	23	7,9%
Temmuz	13	13,0%	10	11,2%	12	11,8%	35	12,0%
Ağustos	10	10,0%	9	10,1%	13	12,7%	32	11,0%
Eylül	13	13,0%	10	11,2%	9	8,8%	32	11,0%
Ekim	6	6,0%	7	7,9%	12	11,8%	25	8,6%
Kasım	5	5,0%	7	7,9%	9	8,8%	21	7,2%
Aralık	6	6,0%	7	7,9%	10	9,8%	23	7,9%
Genel Toplam	100	100,0%	89	100,0%	102	100,0%	291	100,0%

Haberlerin yayınlandığı aylar incelendiğinde, her üç gazetede Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında artış görülmektedir. Bunun bir sebebi, bu aylarda mevsim koşullarından faydalanarak deniz yoluyla Avrupa'ya geçmek isteyen sığınmacıların haberlere bu nedenle konu olmalarıdır (Tablo 2).

Tablo 3: Haberlerin Yayınlandığı Haftalar

Yayınlandığı Hafta	Hürriyet		Sabah		Yeniçağ		Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde		
1.hafta	24	24,0%	20	22,5%	20	19,6%	64	22,0%
2.hafta	23	23,0%	23	25,8%	22	21,6%	68	23,4%
3.hafta	17	17,0%	28	31,5%	23	22,5%	68	23,4%
4.hafta	36	36,0%	18	20,2%	37	36,2%	91	31,3%
Genel Toplam	100	100,0%	89	100,0%	102	100,0%	291	100,0%

Haberlerin yayınlandığı haftalarda incelendiğinde her üç gazetenin de benzer haber sayılarına sahip olduğu; 4. haftalarda haber sayılarında düşüş olduğu görülmüştür. Yeniçağ Gazetesi haftalık haber sayıları büyük oranda benzerlik göstermektedir (Tablo 3).

Tablo 4: Haberlerin Yayınlandığı Günler

Yayınlandığı Gün	Hürriyet		Sabah		Yeniçağ		Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde		
Pazartesi	8	8,0%	9	10,1%	14	13,7%	31	10,7%
Salı	19	19,0%	17	19,1%	21	20,6%	57	19,6%
Çarşamba	17	17,0%	17	19,1%	13	12,7%	47	16,2%
Perşembe	15	15,0%	14	15,7%	17	16,7%	46	15,8%
Cuma	21	21,0%	16	18,0%	14	13,7%	51	17,5%
Cumartesi	13	13,0%	14	15,7%	10	9,8%	37	12,7%
Pazar	7	7,0%	2	2,2%	13	12,7%	22	7,6%
Genel Toplam	100	100,0%	89	100,0%	102	100,0%	291	100,0%

Haberlerin haftanın hangi gün yapıldığına bakıldığında, Pazar günlerinde bir düşüş olduğu gözlemlenmiştir. Hafta içi günler ve Cumartesi günü haber sayıları benzerlik gösterirken, Pazar günlerinin toplamı %10'un altındadır. Bunun sebebi, gazetelerin haftasonu içeriklerinin gündem ve siyasetten uzak olmasıdır (Tablo 4).

Tablo 5: Haberlerin Yayınlandığı Sayfalar

Sayfa No	Hürriyet		Sabah		Yeniçağ		Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde		
1-5	44	44,0%	40	44,9%	31	30,4%	115	39,5%
6-10	12	12,0%	23	25,8%	50	49,0%	85	29,2%
11-15	34	34,0%	21	23,6%	19	18,6%	74	25,4%
16-20	9	9,0%	4	4,5%	1	1,0%	14	4,8%
21-25	1	1,0%	0	0,0%	0	0,0%	1	0,3%
26-30	0	0,0%	0	0,0%	1	1,0%	1	0,3%
Genel Toplam	100	100,0%	89	100,0%	102	100,0%	291	100,0%

Suriyeli sığınmacılara ilişkin haberlerin gazetenin hangi sayfasında yayınlandığına bakıldığında, tüm gazetelerin ilk beş sayfada konuya ağırlık verdiği gözlemlenmiştir. Toplam haberlerin %39.5'i bu aralıktadır. Genel gündem ve olaylara ilişkin haberler bu sayfalarda verildiği için Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberlerin bu

sayfa aralıklarında verilmesi olağan bir durum olarak yorumlanmaktadır. Yeniçağ Gazetesi diğer gazetelerden farklı olarak 6-10. sayfa aralıklarında Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberlere daha fazla yer vermektedir (50/%49). Hürriyet Gazetesi ise, 11-15. sayfa aralıklarında haberlere ikinci sırada yer vermektedir (34/34%) (Tablo 5).

Tablo 6: Haberlerin Yayınlandığı Bölüm

Gazetede Bölüm	Hürriyet		Sabah		Yeniçağ		Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde		
Dış politika ve dış haberler	24	24.0%	15	16.9%	9	8.8%	48	16.5%
Ekonomi, finans ve iş dünyası haberleri	5	5.0%	3	3.4%	5	4.9%	13	4.5%
Genel gündem (ön ve arka kapak sayfaları dahil)	18	18.0%	21	23.6%	22	21.6%	61	21.0%
İç politika ve iç haberler	18	18.0%	21	23.6%	17	16.7%	56	19.2%
Köşe Yazısı	22	22.0%	26	29.2%	42	41.2%	90	30.9%
Özel bölümler	12	12.0%	3	3.4%	7	6.9%	22	7.6%
Spor bölümü	1	1.0%		0.0%		0.0%	1	0.3%
Genel Toplam	100	100.0%	89	100.0%	102	100.0%	291	100.0%

Haberlerin gazetenin hangi bölümünde yer aldığına bakıldığında, Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberlerin köşe yazılarında yoğunlaştığı görülmektedir. Haberlerin %30.9'u köşe yazıları ile ilgilidir. Söylemin, köşe yazıları gibi kanaat önderliği yapılan, bireysel fikirlerin sunulduğu yerlerde ortaya çıktığı söylenebilir. Haberlerde yazarların kendi görüşlerine ve düşüncelerine yer vermeleri köşe yazılarının ön plana çıkmasına neden olmuştur. Yeniçağ Gazetesi'nde köşe yazıları %41.2 oranına sahiptir ve Suriyeli sığınmacılara diğer gazetelere oranla daha çok yer vermiştir.

Her üç gazetede, kamplar ile ilgili yapılan haberlerin, siyasi figürlerin açıklamalarını içeren genel gündem bölümü %21 ve iç politika iç haberler bölümü %19.2 oranına sahiptir. Dış politika ve haberler bölümü ise yabancı siyasi figürlerin

Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar hakkında yaptıkları açıklamalardan oluşmakta ve %16.5 oranında yer bulmaktadır. Suriyeli sığınmacıların entegrasyon süreçlerine ve başarılarına yer veren haberler özel bölümler %7.6 ve ekonomi bölümünde %4.5 ile yer bulmuştur. Hürriyet Gazetesi, özel bölümlerde Suriyeli sığınmacılara diğer iki gazetenin toplamından daha fazla yer vermiştir (%12), bu sığınmacılara yönelik olumlu bir tutum olarak değerlendirilebilir.

Bu verilerden yola çıkarak 2019 yılı boyunca Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberlerin ağırlıklı olarak siyasi tartışmalar odağında yazılı basında yer aldığı sonucuna varılmıştır. Bu veri, Suriyelilerin iç siyasetin bir objesi oldukları, henüz iç siyaset objesi olmak harici alanlarda topluma entegrasyonlarının gerçekleşmediği şeklinde yorumlanmaktadır (Tablo 6).

Tablo 7: Haberlerin Gazete Sayfasındaki Yeri

Sayfadaki Yeri	Hürriyet		Sabah		Yeniçağ		Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde		
İç Sayfalar	68	68,0%	62	69,7%	85	83,3%	215	73,9%
Ön Kapak	32	32,0%	27	30,3%	17	16,7%	76	26,1%
Genel Toplam	100	100,0%	89	100,0%	102	100,0%	291	100,0%

Haberlerin gazete sayfasındaki yeri gazetenin habere verdiği önem ve önceliğin bir işareti olarak değerlendirildiğinde, Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberlerin toplam verinin sadece %26,1’inde kapakta yer verilmiş olması, toplam haber sayısına ilişkin veriler ile örtüşmekte, Suriyeli sığınmacıların haber niteliğini taşıma durumunun azaldığı ve gazetelerin merkezi ilgi alanına girmediğini göstermektedir.

Gazete bölümleri ile ilgili bölümde de belirtildiği üzere, Suriyeli sığınmacılar daha çok siyasi figürlerin açıklamalarında yer bulmuştur. Muhalif bir tutum sergileyen Yeniçağ Gazetesi, bu siyasi figürlere kapak sayfasında Sabah ve Hürriyet Gazetesi’ne oranla daha az yer vermektedir (Tablo 7).

Tablo 8: Haberlerdeki Üst-Alt Başlık Kullanımı

Alt Başlık - Üst Başlık	Hürriyet		Sabah		Yeniçağ		Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde		
Evet	60	60,0%	40	44,9%	12	11,8%	112	38,5%
Hayır	40	40,0%	49	55,1%	90	88,2%	179	61,5%
Genel Toplam	100	100,0%	89	100,0%	102	100,0%	291	100,0%

Haberlerde, haberin ya da köşe yazısının başlığı haricinde, alt bir başlık altında Suriyeli sığınmacılara yer veren haberin oranına bakıldığında dikkate değer bir veri elde edilmemiştir. Haberlerde alt başlık kullanımı, gazetelerin sayfa dizayn farklılıkları ile öne çıkmaktadır (Tablo 8).

Tablo 9: Haberlerdeki Spot Kullanımı

Spot V/Y	Hürriyet		Sabah		Yeniçağ		Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde		
Evet	49	49,0%	48	53,9%	16	15,7%	113	38,8%
Hayır	51	51,0%	41	46,1%	86	84,3%	178	61,2%
Genel Toplam	100	100,0%	89	100,0%	102	100,0%	291	100,0%

Haberlerdeki spot kullanımı incelendiğinde Yeniçağ Gazetesi'nin %84.3 ile spot kullanmayı tercih etmediği gözlemlenmiştir. Sabah (%53.9) ve Hürriyet (%49) Gazetelerinin ise, yaklaşık iki haberden birinde spot kullandığı görülmüştür (Tablo 9).

Tablo 10: Haberlerdeki Görsel Kullanımı

Görsel	Hürriyet		Sabah		Yeniçağ		Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde		
Diyagram, şema, harita		0,0%		0,0%	2	2,0%	2	0,7%
Fotoğraf	66	66,0%	58	65,2%	37	36,3%	161	55,3%
Fotoğraf ve Tablo	2	2,0%		0,0%		0,0%	2	0,7%
Karikatür, çizgi, çizim	1	1,0%		0,0%		0,0%	1	0,3%
Tablo (veri veya kelime)	2	2,0%		0,0%	1	1,0%	3	1,0%
Yok	29	29,0%	31	34,8%	62	60,8%	122	41,9%
Genel Toplam	100	100,0%	89	100,0%	102	100,0%	291	100,0%

Haberlerin %58,1’inde görsel kullanımı vardır, bu görsellerin %55.3 ise fotoğraf olarak tercih edilmiştir , %41.9 fotoğraf yoktur (Tablo 10).

Tablo 11: Haberlerdeki Görsellerin İçeriği

Görsel İçeriği	Hürriyet		Sabah		Yeniçağ		Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde		
Araç gereç, silah, taşıt		0,0%	2	2,2%		0,0%	2	0,7%
Bina, teknik yapı, inşa edilmiş yapılar	1	1,0%		0,0%	1	1,0%	2	0,7%
İçerikte Bahsi geçen şahıs/grup	46	46,0%	41	46,1%	25	24,5%	112	38,5%
Kodlanamıyor	29	29,0%	31	34,8%	62	60,8%	122	41,9%
Sembol, logo, işaret, formül	1	1,0%	1	1,1%		0,0%	2	0,7%
Temsili/Betim leyici Resim	19	19,0%	14	15,7%	11	10,8%	44	15,1%
Veri, grafik, harita, tablo	4	4,0%		0,0%	3	2,9%	7	2,4%
Genel Toplam	100	100,0%	89	100,0%	102	100,0%	291	100,0%

Haberlerdeki görsel kullanımının, alt başlık ve spot gibi gazetelerin dizaynı ile benzer bir örüntüde olduğu görülmektedir. Hürriyet ve Sabah Gazeteleri habere konu edilmiş kişi ya da grupların bir fotoğrafını kullanmayı %46 oranında tercih etmiştir. Yeniçağ Gazetesinin daha metin odaklı bir dizaynı vardır, bu da haberlerin %60 oranında

görsel kullanılmamış olmasından da görülebilmektedir. Ortaya çıkan farklılıklar gazetelerin dizayn farklılığından kaynaklanmaktadır (Tablo 11).

3.5.2. Nefret Söylemi İçerikleri

Tablo 12: Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Önyargılı İçerik Bulunması

Gazetenin Adı	Önyargılı Söylem V/Y	Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
Hürriyet	Evet	6	6.0%
	Hayır	94	94.0%
Hürriyet Toplam		100	100.0%
Sabah	Evet	1	1.1%
	Hayır	88	98.9%
Sabah Toplam		89	100.0%
Yeniçağ	Evet	13	12.7%
	Hayır	89	87.3%
Yeniçağ Toplam		102	100.0%
Genel Toplam		291	
Önyargılı Söylem V/Y	Evet	20	6.87%
	Hayır	271	93.13%
	Genel Toplam	291	100.00%

Her üç gazetede ki haberlerde Suriyeli sığınmacılara yönelik önyargı içeren %6.87 haber bulunmaktadır Bu veriden yola çıkıldığında gazetelerin içeriklerinde önyargıdan kaçındıkları, hassasiyet gösterdikleri görülmektedir Sabah gazetesi sadece bir haberde önyargılı bir içerik sunmuş olup bu konuda en hassas duruşa sahiptir. Önyargılı içerikli 20 haberin 13'ü Yeniçağ Gazetesine aittir. Oran olarak önyargılı içerik az olmakla birlikte önyargının halen mevcut olduğu görülmektedir (Tablo 12).

Tablo 13: ‘Suriyeli, Sığınmacı, Mülteci’ Kimliğine İndirgenme Durumu

Gazetenin Adı	İndirgeme V/Y	Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
Hürriyet	Evet	7	7.0%
	Hayır	93	93.0%
Hürriyet Toplam		100	100.0%
Sabah	Evet	8	9.0%
	Hayır	81	91.0%
Sabah Toplam		89	100.0%
Yeniçağ	Evet	19	18.6%
	Hayır	83	81.4%
Yeniçağ Toplam		102	100.0%
Genel Toplam		291	
İndirgeme V/Y	Evet	34	11.68%
	Hayır	257	88.32%
	Genel Toplam	291	100.00%

Haberlerde konu olan şahısların, haber konusundan bağımsız bir biçimde kimliklerinin ‘Suriyeli’ olmaya indirgenip indirgenmediği incelenmiştir. Bir ötekileştirme pratiği olan ‘etiketleme’, bireyleri diğer sıfatlarından arındırıp tek bir özelliğine indirgemekte, etiketlendiği grupla birlikte yargılanmasına sebep olmaktadır. Bu tür içeriğe sahip haberlere toplam haberlerin %11.68’inde rastlanmıştır. Bu yüzdeyi oluşturan 34 haberin 19’u Yeniçağ gazetesine aittir (Tablo 13).

Tablo 14: ‘Suriyeliler’ Olarak Etiketlenme Durumu

Gazetenin Adı	Suriyeli olarak etiketleme V/Y	Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
Hürriyet	Evet	12	12.0%
	Hayır	88	88.0%
Hürriyet Toplam		100	100.0%
Sabah	Evet	5	5.6%
	Hayır	84	94.4%
Sabah Toplam		89	100.0%
Yeniçağ	Evet	13	12.7%
	Hayır	89	87.3%
Yeniçağ Toplam		102	100.0%
Genel Toplam		291	
Suriyeli olarak etiketleme V/Y	Evet	30	10.31%
	Hayır	261	89.69%
	Genel Toplam	291	100.00%

Habere konu olan şahıs ya da grupların “Suriyeliler” olarak etiketlenmesi incelendiğinde, bu tür içeriğe sahip haberlerin %10.31 oranında konu edildiği görülmektedir. Bu içerikli 30 haber arasında Sabah gazetesi 5 haber ile en düşük orana (%5.6) sahip gazetedir. Hürriyet ve Yeniçağ Gazeteleri arasında ise, niceliksel bir fark yoktur. Nefret söylemine yol açan etiketleme de az da olsa her gazetede mevcuttur (Tablo 14).

Tablo 15: Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Abartma/Yükleme/Çarpıtma Durumu

Gazetenin Adı	Abartma/Yükleme/Çarpıtma	Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
Hürriyet	Evet	4	4.0%
	Hayır	96	96.0%
Hürriyet Toplam		100	100.0%
Sabah	Hayır	89	100.0%
Sabah Toplam		89	100.0%
Yeniçağ	Hayır	81	79.4%
Yeniçağ Toplam		102	100.0%
Genel Toplam		291	
Abartma/Yükleme/ Çarpıtma	Evet	25	8.59%
	Hayır	266	91.41%
	Genel Toplam	291	100.00%

Haberlerde Suriyeli sığınmacılara yönelik abartma, yükleme ve çarpıtma yapılp yapılmadığı incelenmiştir. Sabah Gazetesinde bu içeriklerin hiç olmadığı; Hürriyet Gazetesinde sadece 4 haberde olduğu; Yeniçağ Gazetesinde ise, 21 haber ile %20.6 oranında abartma, yükleme ve çarpıtma yapıldığı görülmüştür. Bir gazetede bu içeriğe hiç yer verilmezken diğerinde bulunması dikkat çekmektedir (Tablo 15).

Tablo 16: Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Küfür/Hakaret/Aşağılama Durumu

Gazetenin Adı	Küfür/Hakaret/Aşağılama	Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
Hürriyet	Evet	1	1.0%
	Hayır	99	99.0%
Hürriyet Toplam		100	100.0%
Sabah	Hayır	89	100.0%
Sabah Toplam		89	100.0%
Yeniçağ	Hayır	102	100.0%
Yeniçağ Toplam		102	100.0%
Genel Toplam		291	
Küfür/Hakaret/ Aşağılama	Evet	1	0.34%
	Hayır	290	99.66%
	Genel Toplam	291	100.00%

Haberlerde Suriyeli sığınmacılara yönelik küfür, hakaret veya aşağılamanın Yeniçağ ve Sabah gazetelerinde hiç olmadığı, Hürriyet gazetesinde ise yalnızca bir haberde olduğu görülmüştür. Küfür, hakaret ve aşağılama ile kendini gösteren nefret söyleminin gazetelerde 2019 yılı boyunca yer bulmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 16).

Tablo 17: Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Düşmanlık/Savaş Söylemi/ Hedef Gösterme Durumu

Gazetenin Adı	Düşmanlık/Savaş Söylemi/Hedef	Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
Hürriyet	Evet	3	3.0%
	Hayır	97	97.0%
Hürriyet Toplam		100	100.0%
Sabah	Hayır	89	100.0%
Sabah Toplam		89	100.0%
Yeniçağ	Evet	16	15.7%
	Hayır	86	84.3%
Yeniçağ Toplam		102	100.0%
Genel Toplam		291	
Düşmanlık/Savaş Söylemi/Hedef	Evet	19	6.53%
	Hayır	272	93.47%
	Genel Toplam	291	100.00%

Haberlerde Suriyeli sığınmacılara yönelik düşmanlık, savaş söylemi ve hedef göstermenin Sabah Gazetesinde hiç olmadığı, Hürriyet Gazetesinde yalnızca 3 haberde (%3) olduğu ve Yeniçağ Gazetesinde ise 16 haber ile %15.7 oranında olduğu görülmüştür. Yeniçağ Gazetesi düşmanlık, savaş söylemi ve hedef gösterme ile nefret söylemine haberlerinde yer vermektedir (Tablo 17).

Tablo 18: Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Simgeleştirme Durumu

Gazetenin Adı	Simgeleştirme	Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
Hürriyet	Evet	8	8.0%
	Hayır	92	92.0%
Hürriyet Toplam		100	100.0%
Sabah	Evet	4	4.5%
	Hayır	85	95.5%
Sabah Toplam		89	100.0%
Yeniçağ	Evet	11	10.8%
	Hayır	91	89.2%
Yeniçağ Toplam		102	100.0%
Genel Toplam		291	
Simgeleştirme	Evet	23	7.90%
	Hayır	268	92.10%
	Genel Toplam	291	100.00%

Haberlerde Suriyeli sığınmacılara yönelik simgeleştirmenin Hürriyet Gazetesinde %8, Sabah Gazetesinde %4.5, Yeniçağ Gazetesinde % 10.8 oranlarında olduğu gözlemlenmiştir. Yeniçağ ve Hürriyet Gazetelerinde Sabah Gazetesine göre Suriyeli sığınmacılara yönelik daha çok simgeleştirilmiştir (Tablo 18).

Tablo 19: Nefret Söylemi İçeren Haberler

Gazetenin Adı	Nefret Söylemi İçeren Haber	Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
Hürriyet	Var	13	13%
	Yok	87	87%
Hürriyet Toplam		100	100.0%
Sabah	Var	4	4.49%
	Yok	85	95.51%
Sabah Toplam		89	100.0%
Yeniçağ	Var	33	32.35%
	Yok	69	67.64%
Yeniçağ Toplam		102	100.0%
Genel Toplam		291	
Nefret Söylemi İçeren Haber	Var	50	17.18%
	Yok	241	82.81%
	Genel Toplam	291	100.00%

Her üç gazetede ki haberler incelendiğinde, haberlerde %17.18 oranında nefret söylemi içeriği bulunmaktadır. Yeniçağ Gazetesi toplam haberlerinin %32.35’inde Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret içerikli habere yer vermiştir. Hürriyet %13, Sabah ise haberlerinin sadece %4’ünde nefret söylemi içerikli haber sunumu yapmıştır(Tablo 19).

Tablo 20: Nefret Söylemi İçeren İfadelerin Varlığı

Gazetenin Adı	Nefret Söylemi İçeren İfade	Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
Hürriyet	Var	16	16%
	Yok	84	84%
Hürriyet Toplam		100	100.0%
Sabah	Var	4	4.49%
	Yok	85	95.51%
Sabah Toplam		89	100.0%
Yeniçağ	Var	48	47.05%
	Yok	54	52.95%
Yeniçağ Toplam		102	100.0%
Genel Toplam		291	
Nefret Söylemi İçeren İfade	Var	68	23.36%
	Yok	223	76.64%
	Genel Toplam	291	100.00%

Haberlerde Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söylemi içeren ifadelerin varlığı incelendiğinde, %76,64 oranında nefret içeren ifadelere yer verilmediği görülmüştür. 68 haberde %23,36 oranında nefret içerikli haber olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gazetelere göre dağılım incelendiğinde Yeniçağ Gazetesi 48 haberde (%47.05), Hürriyet Gazetesi 16 haberde (%16) nefret içerikli ifadeye yer vermiştir. Sabah Gazetesinde sadece 4 haberde (%4.49) nefret ifadeleri yer bulmuştur (Tablo 20).

Tablo 21: Suç Olaylarıyla İlişkilendirilme veya Bir Tehdit Unsuru Olarak Sunulma Durumu

Gazetenin Adı	Suçla ilişkilendirme	Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
Hürriyet	Evet	12	12.0%
	Hayır	88	88.0%
Hürriyet Toplam		100	100.0%
Sabah	Evet	5	5.6%
	Hayır	84	94.4%
Sabah Toplam		89	100.0%
Yeniçağ	Evet	25	24.5%
	Hayır	77	75.5%
Yeniçağ Toplam		102	100.0%
Genel Toplam		291	
Suçla ilişkilendirme	Evet	42	14.43%
	Hayır	249	85.57%
	Genel Toplam	291	100.00%

Haberlerde Suriyeli sığınmacıların suç olaylarıyla ilişkilendirilme ve bir tehdit unsuru olarak sunulma durumu incelenmiş ve %85,57 oranında suçla ilişkilendirme olmadığı tespit edilmiştir. Sabah Gazetesinde %5.6, Hürriyet Gazetesinde %12, Yeniçağ Gazetesinde ise %24.5 oranında suçla ilişkilendirme yapıldığı görülmüştür (Tablo 21).

Tablo 22: Suriyeli Sığınmacılara Sunulan Hak ve İmkanların İmtiyaz Olarak Gösterilme Durumu

Gazetenin Adı	İmtiyaz	Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
Hürriyet	Eğitim Hakkı	2	2.0%
	Sağlık Hakkı	0	0%
	Çalışma İmkânı	0	0%
	İmtiyaz yok	98	98.0%
Hürriyet Toplam		100	100.0%
Sabah	Eğitim Hakkı	0	0%
	Sağlık Hakkı	0	0%
	Çalışma İmkânı	0	0%
	İmtiyaz yok	89	100.0%
Sabah Toplam		89	100.0%
Yeniçağ	Eğitim Hakkı	17	16.7%
	Sağlık Hakkı	0	0%
	Çalışma İmkânı	0	0%
	İmtiyaz yok	85	83.3%
Yeniçağ Toplam		102	100.0%
Genel Toplam		291	
İmtiyaz	Eğitim Hakkı	19	6.53%
	İmtiyaz yok	272	93.47%
	Genel Toplam	291	100.00%

Suriyeli sığınmacılara sunulan hak ve imkanların imtiyaz olarak gösterilme durumu incelendiğinde; Sağlık ve Çalışma haklarının hiç imtiyaz olarak gösterilmediği, Hürriyet Gazetesinde %2'ye tekabül eden 2 haberde ve Yeniçağ Gazetesinde %16.7'ye tekabül eden 17 haberde eğitim hakkı bir imtiyaz gibi sunulduğu, sonuçta genelde %6.53 oranında eğitim hakkının bir imtiyaz olarak sunulduğu tespit edilmiştir (Tablo 22).

Tablo 23: Suriyeli Sığınmacılara Sunulan İmkanların Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarına Zarar Verme Durumu

Gazetenin Adı	Vatandaşa Zarar	Frekans Toplamı	Yüzde Toplamı
Hürriyet	Evet	6	6.0%
	Hayır	94	94.0%
Hürriyet Toplam		100	100.0%
Sabah	Evet	1	1.1%
	Hayır	88	98.9%
Sabah Toplam		89	100.0%
Yeniçağ	Evet	46	45.1%
	Hayır	56	54.9%
Yeniçağ Toplam		102	100.0%
Genel Toplam		291	
Vatandaşa Zarar	Evet	53	18.21%
	Hayır	238	81.79%
	Genel Toplam	291	100.00%

Haberlerde Suriyeli sığınmacılara sunulan imkanların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına zarar verme durumu incelenmiş ve %81,79 oranında zarar veren bir içeriğe rastlanmamıştır. Bununla beraber, Yeniçağ Gazetesinde 46 haberde (%45,1) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına zarar verdiği dair haber paylaşılmıştır (Tablo 23).

2019 yılı boyunca ulusal gazetelerin Suriyeli sığınmacılara yönelik ötekileştirme pratiklerinin sınırlı da olsa var olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle Sabah Gazetesinin hassas bir tutum gösterdiği tespit edilmiş, Hürriyet ve Yeniçağ Gazetelerinde bilinçli bir ötekileştirme pratiği olduğunu söylemek için yetersiz bulunmuştur.

Gazetelerde Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söyleminin varlığı, nefret söylemi türleri sorulara ayrılarak incelenmiş ve bir arada yorumlanmıştır. Haberlerde Suriyeli sığınmacılar hakkında çok yoğun olmasa da nefret söylemi vardır. Nefret söylemi değerlendirildiğinde, tüm haberler içerisindeki oranından ziyade, varlığı önem arz etmektedir. Hükümet politikalarına yakın bir tutum benimseyen Sabah gazetesi, nefret söylemi içeriklerine nadiren yer verirken, Yeniçağ gazetesi, nefret içerikli haberler yapmıştır. Hükümetin Suriyeliler ile Suriyeli sığınmacıların bir tehdit unsuru olarak

sunulduğu varsayımı sınanmıştır. Nefret söylemi ve ötekileştirme gibi, sığınmacıların Türkiye'ye entegrasyonu üzerinde olumsuz etkiye sahip olabilecek, yönlendirici nitelikteki bu haberlerin araştırılmasındaki bir diğerk amaç ise nefret söylemi için gerekli zemini oluşturabilme potansiyeline sahip olmalarıdır. Gazetelerin Suriyeli sığınmacıları bir suç unsuru olarak gösterdikleri sonucuna varılmıştır. Özellikle Yeniçağ Gazetesi, Suriyeli sığınmacıları haber edindiğı her dört haberden birinde, sığınmacıları suç ile ilişkilendirecek söylemlerde bulunmuştur.

Bunlardan yola çıkarak,

- “H.1. Türkiye'deki geçici koruma altındaki kişiler ‘Suriyeliler’ adı altında ötekileştirilmektedir.” Hipotezi yanlışlanmıştır.
- “H.2. Suriyeli sığınmacılar hakkındaki haberlerde nefret söylemi vardır.” Hipotezi doğrulanmıştır.
- “H.3. Suriyeli sığınmacılar suç olayları ile ilişkilendirilmekte, bir tehdit unsuru olarak sunulmaktadır.” Hipotezi doğrulanmıştır.
- “H.4. Suriyeli sığınmacılara geçici koruma statüsü altında sunulan çalışma hakkı Suriyelilerin Türklerin işlerini kaybetmelerine yol açtığı şeklinde sunulmaktadır.” Hipotezi yanlışlanmıştır.
- “H.5. Suriyeli sığınmacılara 1951 tarihli BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin sözleşmenin 22. maddesi uyarınca tanınan eğitim imkanı bir imtiyazmış gibi sunulmaktadır.” Hipotezi yanlışlanmıştır.
- “H.6. Suriyelilere tanınan temel sağık hakkı, Türklere tanınmayan bir imtiyaz olarak gösterilmektedir.” Hipotezi yanlışlanmıştır.

Araştırmanın son üç hipotezi Suriyeli sığınmacılara sunulan imkan ve hakların bir imtiyazmış gibi sunulması üzerinedir. Bu tarz yönlendirici haberler, tehdit unsuru olarak sunulması gibi, nefret söylemi için zemin hazırlayıcı niteliktedirler. Sunulan hak ve imkanlar, çalışma hakkı, eğitim imkanı ve sağlık hakkı olarak üç başlık altında ayrılmış ve farklı hipotezlerde sınanmışlardır. Bu kategoriler aynı soru içerisinde farklı kodlamalar ile sınanmıştır, sonuçları Tablo 22’de sunulmuştur.

Elde edilen verilerden yola çıkarak, Suriyeli sığınmacılara sunulan imkanların imtiyaz gibi gösterildiğine dair olan son üç hipotezin de yanlışlandığı ortaya çıkmıştır. Ancak sunulan imkanların zararlı olduğuna dair bir yönlendirme olduğu Tablo 23’deki verilerden görülebilir. Her ne kadar imkanlar imtiyaz gibi gösterilmese de, hükümetin Suriyeli sığınmacılar konusundaki tutumunun halk için zararlı olacağı imasını özellikle Yeniçağ Gazetesi savunmuştur.

3.5.3. Gazetelerin Niteliksel İnceleme Örnekleri

3.5.3.1. Sabah Gazetesi Örneği

12.10.2019 “Açın Şu Kapıları Da Görsünler” başlıklı Engin Ardıç’a ait köşe yazısı üçüncü sayfada yayınlamış yazarın profil resmi gazetenin genel yayın tarzının bir parçası olarak yazıyla birlikte verilmiştir, bu nedenle resme sahip bir haber olarak kodlanmamıştır. Herhangi bir alt başlığa ya da spota sahip değildir. Yazı, hükümetin dış politikası üzerine odaklanmıştır. Yazının başlığında ima edilen, elde zor tutulan, engellenen şey ile kastedilen mültecilerdir. Metnin gövdesinde ise konuyla alakalı olarak şu cümleler vardır;

“Bu durumda, o kapıları açıp Suriyeli mültecileri salıvereceksin Avrupa’nın üstüne. Ekonomik yükten de kurtulursun.”

Yazar Suriyeli mülteciler tanımlamasını tercih etmekte ve Suriyeli sığınmacıları bir mülteci grubunun tek parçası olarak göstermektedir. Ülkeden, Avrupa'ya geçmek isteyen tek grup Suriyeliler değildir ve dolayısıyla bu söylemde, etiketleme vardır. Aynı zamanda bu grup sadece mültecilikleri ile ön plana çıkarılmakta, bir siyaset aracı yapılmakta yani indirgenmektedirler. Suriyeli sığınmacılar, elde zor tutulan ve ekonomik bir yük olarak ifade edilerek de sunulan imkanların vatandaşa zarar verdiği ima edilmiştir.

3.5.3.2. Hürriyet Gazetesi Örneği

01.09.2019 tarihli “Vay Efendim, Akşener Külliye’ye Nasıl Gidermiş?” başlıklı Ahmet Hakan’a ait köşe yazısı altıncı sayfada yayınlanmıştır. Sabah ile benzer sayfa dizaynına sahip Hürriyet gazetesi de yazarının profil resmini başlıkla beraber paylaşmıştır. Köşe yazısı çeşitli parçalara ayrılmış bu parçalarda spotlar ve resimlerde kullanılmıştır. Araştırmada ilgili olan alt başlık ise; “Kapımıza Dayananlar Mülteci Falan Değil” dir.

“İdlib’den Türkiye’ye doğru gelenlere bakıyorum:

Hepsi yetişkin erkek...

İçlerinde kadın yok... içlerinde çocuk yok... içlerinde yaşlı yok...

Yani yerini yurdunu bırakmak zorunda kalan, ölümden kaçan, sığınacak bir liman arayan insanlara benzemiyorlar.

Peki neye benziyorlar?

*Polis kuşatmasını kırarak **planladıkları korsan eylemi gerçekleştirmeye çalışan ateşli militanlara benziyorlar.***

*Velhasılı kelim: Bunlara “**sığınmacı**” muamelesi yapılamaz.”*

Metinde sınıra gelen sığınmacıların tehdit unsuru olabileceklerine dair önyargılar yansıtılmıştır. Gelenlerin sadece erkek oluşu ve görünüşlerine dair yorumlar ile; kanıtı

sunulmamış bir gözlem ile okuyucunun kafasında yönlendirici bir imaj yaratmak amaçlanmıştır. Bu kişilere dair iddiada benzetildikleri imajlarla, birer tehdit unsuru olarak gösterilmişlerdir, suçla ilişkilendirilmişlerdir. Nihayetinde de gelenlere sığınmacı muamelesi yapılmaması gerektiği yönünde bir fikir beyanı ile düşmanlaştırıcı bir nefret söylemi gözlemlenmiştir.

3.5.3.3. Yeniçağ Gazetesi Örneği

30.07.2019 tarihli “Mülteciler Topraklarına Kavuşturulmalıdır!” adlı Özcan Yeniçeri’ye ait köşe yazısı gazetenin sekizinci sayfasında yayınlanmıştır. Yazarın profil resmine sahiptir ve metin alt başlıklar ile bölünmüştür. Köşe Yazısı Suriyeli sığınmacıların yarattığı demografik değişimlere yönelik bir endişeyi dile *getirmektedir*. *Artmakta olan sığınmacı sayısını bir milli güvenlik sorunu haline getiren yazıda “En tehlikeli istila askerle değil demografiyle yapılandır.”* sözleri ile sığınmacılar istilacı bir güce benzetilmekte ve düşmanlaştırılmaktadır.

“Suriye’den sığınmacı olarak gelenlerin nüfus olarak miktarı Türkiye için tehdit boyutunu aşmış yakın tehlike boyutunu almıştır. Yalnızca aile, ahlak, sosyoloji boyutunda değil Türkiye’de yeni bir güç merkezi oluşturma bağlamında da sığınmacı nüfusu ciddi bir tehlikedir.”

Alıntılanan paragrafta da görülebileceği üzere bir alt metin ya da ima yoluna gitmeden, Suriyeli sığınmacılar bir tehdit unsuru olarak gösterilmekte, simgeleştirilmektedir. Ayrıca ülkeye gelen sığınmacı sayısına dair yorumun ‘*tehdit boyutunu aşması*’ sözlerinde bir abartma vardır, sığınmacıların ülke demografisine vereceği zarardan emin bir dille bahseden yazar, aynı zamanda sığınmacılara karşı önyargılı bir tutum içerisindedir.

Niteliksel analiz için örnek olması amacıyla tercih edilen bu haberlerde birden fazla sınınan soruya cevap bulunduğu için benzerleri arasında tercih edilmişlerdir. Örneklemeye dahil olmuş haberlerde ağırlıklı olarak tek bir tür söyleme ilişkin veri elde edilmiştir.

Bu örneklerle araştırma içerisinde yer verilmesinde amaçlanan, veri toplama sürecine bir ışık tutmak ve toplanan verilerin örneklemde nasıl ortaya çıktıklarını göstermektir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılarla ilgili olarak medyadaki temsillerini ve onlara yönelen nefret söylemini ortaya koymak amacıyla “Türkiye Basınında Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Nefret Söylemi: Seçili Ulusal Gazetelerdeki Haber Analizi” başlıklı bu çalışmada sınanan hipotezler, Türkiye’de yayınlanan Sabah, Hürriyet ve Yeniçağ Gazetelerinin 1 Ocak 2019 - 31 Aralık 2019 tarihleri arasında Suriyeli sığınmacılar ile ilgili yaptıkları 291 haber niceliksel içerik analizi yapılarak sınanmıştır. Ötekileştirme ve imtiyazlar ile ilgili hipotezler (H1, H4, H5, H6) yanlışlanırken, nefret söylemi ve tehdit söylemi ile ilgili hipotezler (H2 ve H3) ise doğrulanmıştır. Her ne kadar ötekileştirme ile ilgili hipotez (H1) yanlışlanmış olsa da ötekileştirme yine de her gazetede tespit edilmiştir. Ötekileştirme de nefret söyleminin öncülüdür ve miktarından bağımsız olarak da varlığı değerlendirilmelidir.

Söz konusu analiz sonucunda örneklemdeki gazetelerin niceliksel olarak benzer bir örüntüye sahip olduğu görülmüştür. Yakın sayıda haber, yıl içinde eşit bir dağılım, haber türleri, görsel kullanımı gibi detaylarda her üç gazetenin sonuçları birbirine yakındır. Bundan yola çıkarak, gazetelerin Suriyeli sığınmacılarla ilgili haber ve gündem tercihleri üzerinde özel bir eğilimi olmadığı, dolayısıyla da bir söylem nesnesi haline getirmediikleri, ancak söylemlerini olan durum üzerinden yaptıkları görülmüştür.

Türkiye’de konvansiyonel medya, televizyon, radyo ve gazeteler, merkezi otoritenin sıkı takibi ve kontrolü altındadır ve hükümetin genel politikasının dışında yayın yapmaları tamamen yasak değilse de genel kaide değildir. Bu çalışmada ele alınan üç gazeteden ikisi hükümete yakın holdinglerin iştirakidir ve hükümetin genel politikalarını destekler nitelikte haber yapmaktadır. Yeniçağ Gazetesi ise zaman zaman muhalif haberler yapabilse de, ulusal güvenlik ve dış politika gibi alanlarda Türkiye’deki bir kaç istisna haricindeki tüm medya kuruluşları gibi devlet politikalarını desteklemektedir.

Buna rağmen hem haberlerde hem de köşe yazılarında nefret söylemine her ne kadar düşük oranda dahi olsa, istikrarlı bir şekilde rastlanmış olmasından şöyle bir sonuç çıkartılabilir:

Hükümet politikası ve konvansiyonel medyanın nefret söyleminden kaçınmasına karşın toplumun diğer aktörleri (örneğin muhalefet ve kamu otoritesi içinde olup politikaları desteklemeyen bürokratlar) ve medyanın konvansiyonel olmayan ama hızla büyüyen unsurları (sosyal veya yeni medya gibi alanlar) nefret söylemi ve politikalar konusunda ana akım medyadan farklı düşünmektedirler ve oralardan gelen nefret söylemi akımı incelenen gazetelerde de zaman zaman sübut etmektedir.

Çalışmada Suriyeli Sığınmacılara Nefret Söyleminin yöneldiği ortaya çıkmıştır ve araştırmanın sınırlılıklarının dışında kalan alanlar incelendiğinde bahsi geçen söylemin daha görünür ve etkili olduğu da not düşülmelidir.

Suriyeli Sığınmacıların önemli bir bölümünün Türkiye’de kalıcı olacağı görünmektedir. 30 Aralık 2019 itibarıyla 110.000 Suriyeli sığınmacıya vatandaşlık verilmiştir.¹⁷ Genel olarak bir mültecinin sığındığı ülkede 5 yıl geçirmesinin ardından o ülkede kalıcı olacağı varsayılmaktadır. Türkiye’deki Suriyelilerin ekseriyeti için bu sınır aşılmıştır. Geri dönmesi ihtimali iyice zayıflamış olan mültecilerin geldikleri ülke ile entegrasyonları hem mültecilerin hem de geldikleri ülkelerin yararına. Türkiye toplumu ile Suriyelilerin entegrasyonunu kolaylaştıracak bir çok faktör vardır. Gelenlerin dini inançlarıyla Türk toplumunun genelini dini inançları aynıdır. Türkiye’de önemli sayıda Arap etnik kökenine sahip insan yaşamaktadır.

---

¹⁷ www.multeciler.org, Erişim tarihi: 17 Haziran 2020.

Hükümetin olumlu politikalarının da etkisiyle birçok Suriyeli mühendis, avukat, öğretmen, esnaf, işçi, doktor ve akademisyen Türkiye’de işlerini yasal olarak yapmaya devam etmektedir. Bu hakikat aktarılırken sanki hak etmediği halde atanmışlar veya Türkiye’deki muadillerinin işlerini çalmışlar gibi aktarılmaları gibi örnekler iki toplumun entegrasyonunu zorlaştırmaktadır.

Suriyeli çocuk ve gençlerin Türkiye’deki okullara devam etmeleri hem hükümet, hem uluslararası toplum hem de halk tarafından takdir edilmesi gereken entegrasyonun en önemli ayaklarından birisi iken bunun bir imtiyazmış gibi sunulması akran zorbalığı başta olmak üzere çeşitli entegrasyon karşıtı eylemlere yol açabilecektir.

Ayrıca nefret söyleminin genel sonuçlarından birisi söylemin yöneldiği kişilerin ötekileştirilmesi, onlara yönelecek şiddet ve diğer suçların cezasız veya daha zayıf cezalarla geçirileceği düşüncesinin temelini atmaktadır. Bu imaj, Suriyelilerin her şeyden önce can ve mal güvenlikleri açısından kendilerini tehdit altında hissetmelerine, güvende olabilmek için şehirlerin belli yerlerinde birbirlerini koruduklarını düşündükleri yerlere kümelenmelerine yani, gettolaşmalarına yol açmaktadır. Gettolaşmak, entegrasyonun önündeki en büyük engellerden biridir.

Nefretin söyleminin çözümü yasaklamak değildir. Yasaklamak, nefretin alternatif medyaya yayılmasına ve fikirlerin pazaryeri teorisinin işlemlerini imkansız kılarak yeraltında nefretin eyleme dökülme noktasına kadar büyümesine yol açacaktır..

Nefretin çözümü, hakikatin yayılması ile olacaktır. Suriyelilerin çok azı gereksiz yere Türkiye’ye gelmiştir. Hemen hepsi canını, ailelerini kurtarmak için bulundukları yerden kaçmış veya zorla yerinden edilmiştir. Bu anlamda göçlerinden kaynaklı sorunların hiç birisinden mesul değildirler. Kabahatli veya suçlu değildirler. Nefretin kendilerine yönelmesinin hiç bir rasyonel temeli yoktur.

Bu alışmanın Türkiye’deki nefret söyleminin varlığına ilişkin farkındalığı artırmış olmasını ve nefret söylemiyle mücadele ederek entegrasyonu sağlayacak politikaların oluşturulmasına katkı sağlayacağını umulmaktadır.

KAYNAKÇA

AGİT (2009), **Nefret Suçu Yasaları, Pratik Kılavuz**, Varşova: Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu.

Alğan T.C., Şensever F.L., (2010), **Ulusal Basında Nefret Suçları, 10 Yılda 10 Örnek**, İstanbul: Sosyal Değişim Derneği.

Arar Y., Bilgin N., (2010), “Gazetelerde Ötekileştirme Pratikleri: Türk Basını Üzerine Bir İnceleme”, **İletişim Kuram Araştırma Dergisi**, Sayı:30, (ss.1-18).

Ataman, H., (2012), **Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları**, Ataman H. vd İnceoğlu Y.(Ed.) Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları, (ss.47-80), İstanbul: Ayrıntı.

Avrupa Komisyonu (2014), **Türkiye 2014 yılı İlerleme Raporu**, erişim tarihi 08.02.2020, <https://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf> Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu Kararı (97) 20, 1997.

Barendt, E., (2005), **Freedom of Speech**, 2nd Edition, New York: Oxford University Press.

Battal, K., (2018), **Suriyeli Göçmenlerin Temsili: Türk Basınında Suriyeli Göçmenlere Dönük Yapılan Haberlerin Analizi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Berelson, B., (1984), **Content Analysis in Communication Research**, New York: Hafner Press.

Berg, L.B., Lune, H., (2015), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, H. Aydın (çev.) Konya: Eğitim Kitapevi.

Binark, M., (2010), **Nefret Söyleminin Yeni Medya Ortamında Dolaşıma Girmesi ve Türetilmesi**, Tuğrul Çomu (ed), Yeni Medyada Nefret Söylemi, İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Bleich, E., (2011), “The Rise of Hate Speech and Hate Crime Laws in Liberal Democracies”, **Journal of Ethnic and Migration Studies**, Vol.37, No.6.

Bostancı, M., (2017), **11 Eylül’den günümüze Ortadoğu ve Suriye Suriyeli Sığınmacı Sorunu ve Basına Yansımalar**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi

Ceren, S., (2012), **Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları**, ve İnceoğlu A. ve Y. (Ed.) Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: “Ya sev ya terk et ya da...” (ss.23-39), İstanbul: Ayrıntı.

CNN, Joshi, Shashank (2011), Warning: Syria is much stronger than Libya, Erişim tarihi: 08.02.2020, <<https://globalpublicsquare.blogs.cnn.com/2011/09/07/syria-is-much-stronger-than-libya/>>

Çelik, E., (2013), “Nefret Söylemi İfade Özgürlüğünün Neresinde?”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:4 Sayı:2.

Çelik, H., Ekşi, H., (2013)., “Söylem Analizi”, **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 27 (27) , 99-117 Erişim tarihi: 16.03.2020, <<https://dergipark.org.tr/en/pub/maruaebd/issue/365/2517>>

Çınar, M., (2013), “**Habercilik ve Nefret Söylemi**”, içinde Mahmut Çınar, Medya ve Nefret Söylemi, (ss. 137-154) İstanbul: Hrant Dink Vakfı.

Çiçeksoğut, A., (2017), “Uluslararası Göç Hukuku Perspektifinde Yerinden Edilmiş Suriyeliler’in Türkiye’deki Statüsü”, **Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 6 Sayı: 2.

Çomu, T., (2010), **Yeni Medyada Nefret Söylemi**, Binark, M. ve Çomu, T.(Ed.) Nefret Söyleminin Yeni Medya Ortamında Dolaşıma Girmesi ve Türetilmesi, (ss.11-55) İstanbul: Kalkedon.

Çomu, T., (2010)., **Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi**, Çomu T. (Ed.). Yeni Medyada Nefret Söylemi (ss.141-180). İstanbul: Kalkedon.

Çomu, T., (2012), **Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi: Youtube Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dirini, İ., (2010), **Yeni Medyada Nefret Söylemi**, Dirini, İ. ve Çomu, T.(Ed.) Okur Yorumlarıyla Yeniden Üretilen Nefret Söylemi, (ss.55-95) İstanbul: Kalkedon.

Doğan, E., (2015), **Televizyon Haberlerinde Nefret Söylemi: Suriyeli Sığınmacılar Örnek Olayı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Doğanay Ü., (2013), **İrkçiliğin İzini Satır Aralarında Sürmek: Popüler Kültür Ürünlerinde İrkçi Söylemlerin Yaygınlaşma Biçimleri**, Mahmut Ç.(Ed.) Medya ve Nefret Söylemi, Hrant Dink Vakfı: İstanbul içinde.

Doğanay, Ü., Çoban K.H., (2016), “Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası”, **Mülkiye Dergisi**, sayı: 40(1), ss.143-184.

Erdoğan, M., (2017), **Suriyeliler Barometresi, “Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi”**, Erişim tarihi: 02.09.2019, <<https://mmuraterdogan.files.wordpress.com/2016/06/suriyeliler-barometresi-ycb6netici-c3b6zeti.pdf>>

Gazete Tirajları, <<http://gazetetirajlari.com/HaftalikTirajlar.aspx>>

Geçici Koruma Yönetmeliği, 22.10.2014 tarihli ve 29153 sayılı, Resmi Gazete.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2020), **Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki**

Suriyeliler, Erişim tarihi 06.02.2020, <<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>>

Göregenli, M., (2014), **Suç-lu: Nefret Suçları Kimin Sorunu?**, Erişim tarihi: 17.02.2020

<<https://www.kaosgl.org/gokkusagi-forumu-kose-yazisi/suc-lu-nefret-suclari-kimin-sorunu>>

Guilomoto, C. Z., Sandron, F., (2001), “The Internal Dynamics of Migration Networks in Developing Countries”, **Population: An English Selection**, 13(2): 135-164.

Güranlıoğlu, N., (2016), **Nefret Söylemi ve Nefret Suçunun Türkiye Üzerinden**

Örneklerle İncelenmesi, (Çevirimiçi) Erişim Tarihi: 06.03.2020, <[https://www.academia.edu/9694839/Nefret S%C3%B6ylemi ve Nefret Su%C3%A7unun T%C3%BCrkiye_%C3%9Czerinden_%C3%96rneklerle_%C4%B0ncelenmesi](https://www.academia.edu/9694839/Nefret_S%C3%B6ylemi_ve_Nefret_Su%C3%A7unun_T%C3%BCrkiye_%C3%9Czerinden_%C3%96rneklerle_%C4%B0ncelenmesi)>

Hagen-Zanker, J. (2008) “**Why Do People Migrate?**”, A Review of the Theoretical Literature, MPRA Working Paper, No.28197

Hansen, A., (2003), **İçerik Çözümlemesi İletişim Araştırmalarında İçerik Çözümlemesi**, M.S. Çebi (çev.). Ankara: Alternatif Yay.

Herek G.M. (1989), “Hate Crime Against Lesbians and Gay Men”, **American Psychologist**, Vol. 44, ss.948-955.

Human Rights Watch, (2011), **Crimes Against Humanity by Syrian Security Forces**, erişim tarihi, 08.02.2020, <<https://www.hrw.org/report/2011/06/01/weve-never-seen-such-horror/crimes-against-humanity-syrian-security-forces>>

İnceoğlu, Y., (2012), **Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları**, İnceoğlu A. ve Y. (Ed.), Nefret Suçu Kavramı ve Türk Ceza Mevzuatı Açısından Değerlendirmesi,(ss. 103-121), İstanbul: Ayrıntı.

İnceoğlu, Y., (2014), **Azınlıklar, Ötekiler ve Medya**, Çoban S. ve İnceoğlu Y., Ötekileştirme Sürecinde Medyanın Yeri (ss.50-103), İstanbul: Ayrıntı.

Karan, U., (2012), **Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları**, Karan U. ve İnceoğlu (Ed.) Nefret İçerikli İfadeler, İfade Özgürlüğü ve Uluslararası Hukuk (ss.81-103) İstanbul: Ayrıntı.

Köker, E., Doğanay, Ü., (2010), “**İrkçi Değilim Ama... Yazılı Basında İrkçi-Ayrımcı Söylemler**”, Ankara: İnsan Hakları Ortak Platformu.

Kuş, U., (2016). “Dijital Nefret Söylemini Anlamak: Suriyeli Mülteci Krizi Örnek Olayı Bağlamında BBC World Service Facebook Sayfasına Gelen Yorumların Metin Madenciliği Tekniği ile Analizi”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 2016/2, (ss.97-121)

Lee, E. S. (1969) “**A Theory of Migration**”. Great Britain: Cambridge University Press

Lewis, W.A., (1954), “**Economic Development with Unlimited Supplies of Labour**”, The Manchester School, 22: 139-191.

Mabogunje, A.L., (1970), “**Systems Approach to the Theory of Rural-Urban Migration**”, Geographical Analysis, (2), 1-18.

Medyada Nefret Söylemi İzleme Raporu Mayıs-Ağustos 2019, Erişim tarihi: 14.02.2020
<<https://hrantdink.org/tr/asulis/faaliyetler/projeler/medyada-nefret-soylemi>>

Mutlu, B., Tuğrul Ç., (2011), “**Nefret Söyleminin Nefret Suçuna Evrilmesi**” (Çevrimiçi), Erişim Tarihi: 20.02.2020, <<http://bianet.org/bianet/biamag/131930-nefret-soyleminin-nefret-sucuna-evrilmesi>>

Nefret Suçu Yasaları, (2009), **Pratik Kılavuz**, Varşova: AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu.

Oran, B., (2012), **Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları**, İnceoğlu A. ve Y. (Ed.), Maksimum Rezillik: Nefret Suçu ve Nefret Suçunun Önkoşulu: Nefret Söylemi (ss. 39-47), İstanbul: Ayrıntı.

Özcan, E . (2017) **Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme**, İş ve Hayat , 2 (4) 183-215 Erişim Tarihi: 20.06.2020
<<https://dergipark.org.tr/tr/pub/isvehayat/issue/29036/310477>>

Peterson, W., (1970), “**A General Typology of Migration**”, C.J. Jansen (der.) **Readings in the Sociology of Migration** (First Edition) içinde, Britain: Pergamon Press Ltd., 49-69 aktaran: Özcan, E. “Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, **İş ve Hayat**, 2 (2017), 183-215.

Piore, M.J. (1979) **Birds of Passage. Migrant Labor and Industrial Societies**. Cambridge: Cambridge University Press.

Sarioğlu, G., (2018), **Türkiye’nin Misafirleri Suriyeli Mültecilerin Öteki Bağlamında Göçmen Deneyimi: Esenyurt Örneği**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. T.C. İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, İstanbul.

Stark, O., (1991), **The Migration of Labor**, Cambridge: Basil Blackwell.

Şensever, L., (2012), **Uluslararası Hukukta Nefret Suçları**, Güncel Hukuk, Mart 2012-3.

Şentöregil, M., (2017), **Suriyeli Çocuk Sığınmacıların Türk Yazılı Basınında Temsili**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Taylor, J. E. and Fletcher P. L. (2001) “**Remittances and Development in Mexico: The New Labour Economics of Migration: A Critical Review**”, Rural Mexico Research Project 2.

The Economist, 2015, **Syria’s drained population**, Erişim Tarihi: 17 Şubat 2020, <<https://www.economist.com/graphic-detail/2015/09/30/syrias-drained-population>>

Türk Dil Kurumu, (çevrimiçi) Erişim Tarihi: 12.03.2020 <<https://sozluk.gov.tr/?kelime=>>

Türkiye İstatistik Kurumu, (2020), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, Erişim tarihi: 17 Şubat 2020, <<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33705>>

Vardal, Z. B., (2015), “Nefret Söylemi ve Yeni Medya, Maltepe Üniversitesi”, **İletişim Fakültesi Dergisi**, 2015 Bahar, 2(1).

Weber, A., (2009), **Nefret Söylemi El Kitabı**, Strasbourg: Avrupa Konseyi.

Weber, R., (1990), **Basic Content Analysis, Series: Quantitative Applications in the Social Sciences**, Sage University Paper.

White House, (2017), **Executive Order Protecting The Nation From Foreign Terrorist Entry Into The United States**, Erişim Tarihi: 17 Şubat 2020, <<https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/executive-order-protecting-nation-foreign-terrorist-entry-united-states-2/>>

White House, (2017), **Executive Order: Border Security and Immigration Enforcement Improvements**, Erişim Tarihi: 17 şubat 2020, <<https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/executive-order-border-security-immigration-enforcement-improvements/>>

Williams, R., (2006), **Anahtar Sözcükler, Kültür ve Toplumun Sözvarlığı**, Çev: Savaş Kılıç, İstanbul: İletişim Yayınları.

Wolpert, J. (1965), “Behavioral Aspects Of The Decision To Migrate”, **Papers in Regional Science**, 15: 159-169.

Yardımcı, G. (2011) **Manevi Şiddet Temelinde Nefret Söylemi ve Nefret Suçları**, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi.

Yegen, C. (2014), “Türk Yazılı Basınının HIV/AIDS Haberlerindeki Nefret Söylemi: Posta Gazetesi Örneğı”, **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, Cilt:2, Sayı:3.

Yıkıcı, A., (2012), **Türkiye’de Nefret Suçlarıyla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yılmaz, S.H., (2013), **Siyasal Nefret Söylemi ve Medya: Haberden Söyleme Kısa Bir Yolculuk**, İstanbul: Literatürk Yayınları.

Yurdagöl, A., Nuri, B., (2010), “Gazetelerde Ötekileştirme Pratikleri: Türk Basını Üzerine Bir İnceleme”, **Gazi Üniversitesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, Sayı: 30, s.5.

Zelinsky, W., (1971), “The Hypothesis of the Mobility Transition”, **Geographical Review**, 61, no.2.

EKLER

EK 1: Suriyeli Mülteci Haberlerinin Analizi İçerik Çözümlemesi Yönergesi

HABERLERİN BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ

HABERİN NUMARASI: 1- 8

1- GAZETENİN ADI: 1-3

1- Hürriyet 2- Sabah 3- Yeniçağ

2- YAZININ YAYINLANDIĞI AY:

1. Ocak
2. Şubat
3. Mart
4. Nisan
5. Mayıs
6. Haziran
7. Temmuz
8. Ağustos
9. Eylül
10. Ekim
11. Kasım
12. Aralık

3- YAZININ YAYINLANDIĞI HAFTA:

1- 1.hafta 2- 2.hafta 3- 3.hafta 4- 4.hafta 5- 5.Hafta

4- YAZININ YAYINLANDIĞI HAFTANIN GÜNÜ: 1-7

1- Pazartesi   2- Salı   3- Çarşamba   4- Perşembe
5-Cuma   6- Cumartesi   7- Pazar

5- YAZININ YAYINLANDIĞI SAYFA:

- 1- 1-5
- 2- 6-10
- 3- 11-15
- 4- 16-20

5- 21-25

6- 26-30

7- 31 ve sonrası

6- YAZININ GAZETEDEKİ BÖLÜMÜ (SURİYELİ MÜLTECİ haberi gazetenin hangi bölümünde?):

0- Kodlanamıyor

1- İç politika ve iç haberler

2- Dış politika ve dış haberler

3- Genel gündem (ön ve arka kapak sayfaları dahil)

4- Köşe Yazısı

5- Özel bölümler (yaşam, sağlık, kadın, hukuk, çevre, medya, extra vb..)

6- Ekonomi, finans ve iş dünyası haberleri

7- Spor bölümü

8- Bilim ve teknoloji bölümü

9- Magazin

Diğer(Belirtiniz)

7- YAZININ GAZETE SAYFASINDAKİ YERİ (ilk görüldüğü yeri)

1- Ön Kapak

2- Arka Kapak

3- İç Sayfalar

8- HABERİN ALT BAŞLIĞI VEYA ÜST BAŞLIĞI VAR MI?

0- Kodlanamıyor

1- Evet

2- Hayır

9- HABERDE SPOT VAR MI?

0- Kodlanamıyor

1- Evet

2- Hayır

10- HABERDEKİ GÖRSELLER NEDİR?

0- Kodlanamıyor

1. Yok

2. Fotoğraf

3. Fotoğraf ve Tablo

4. Tablo (veri veya kelime)
5. Grafik temsili (verilerin)
6. Karikatür, çizgi, çizim (semboller dahil)
7. Diyagram, şema, harita
8. Fotoğraf ve grafik
9. Grafik ve tablo
10. Harita
11. İllüstrasyon
12. Fotoğraf ve karikatür
- Diğer (belirtiniz)

11- ANA GÖRSELİN İÇERİĞİ NEDİR? (GÖRSELDEKİ ANA TEMA, İFADE)

- 0- Kodlanamıyor
- 1- Anonim Kişi, insan
- 2- Temsili/Betimleyici Resim
- 3- İçerikte Bahsi geçen şahıs/grup
- 4- Araç gereç, silah, taşıt
- 5- Bina, teknik yapı, inşa edilmiş yapılar
- 6- Sembol, logo, işaret, formül
- 7- Veri, grafik, harita, tablo
- 8- Doğa, peyzaj manzarası, dış çevre
- 99- Diğer (belirtiniz)

12 - HABERDE SURİYELİ SIĞINMACILARA YÖNELİK ÖNYARGILI BİR SÖYLEM VAR MI?

- 0- Kodlanamıyor (Soru habere uygulanamıyor)
- 1- Evet
- 2- Hayır

13- HABERE KONU OLAN ŞAHISLAR ‘SURİYELİ, SIĞINMACI, MÜLTECİ’ KİMLİĞİNE İNDİRGENİYOR MU?

- 0- Kodlanamıyor (Soru habere uygulanamıyor)
- 1- Evet
- 2- Hayır

14- HABERE KONU OLAN ŞAHIS YA DA GRUPLAR ‘SURİYELİLER’ OLARAK ETİKETLENİYORLAR MI?

- 0- Kodlanamıyor (Soru habere uygulanamıyor)

1- Evet

2- Hayır

15- HABERDE SURİYELİ SIĞINMACILARA YÖNELİK ABARTMA/YÜKLEME/ÇARPITMA VAR MI?

0- Kodlanamıyor (Soru habere uygulanamıyor)

1- Evet

2- Hayır

16- HABERDE SURİYELİ SIĞINMACILARA YÖNELİK KÜFÜR/HAKARET/AŞAĞILAMA VAR MI?

0- Kodlanamıyor (Soru habere uygulanamıyor)

1- Evet

2- Hayır

17- HABERDE SURİYELİ SIĞINMACILARA YÖNELİK DÜŞMANLIK/SAVAŞ SÖYLEMİ/HEDEF GÖSTERME VAR MI?

0- Kodlanamıyor (Soru habere uygulanamıyor)

1- Evet

2- Hayır

18- HABERDE SURİYELİ SIĞINMACILARA YÖNELİK SİMGELEŞTİRME VAR MI?

0- Kodlanamıyor (Soru habere uygulanamıyor)

1- Evet

2- Hayır

19- HABERDE SURİYELİ SIĞINMACILAR SUÇ OLAYLARIYLA İLİŞKİLENDİRİLMEKTE VEYA BİR TEHDİT UNSURU OLARAK SUNULMAKTA MI?

0- Kodlanamıyor (Soru habere uygulanamıyor)

1- Evet

2- Hayır

20- HABERDE SURİYELİ SIĞINMACILARA SUNULAN HAK VE İMKANLAR İMTİYAZ OLARAK GÖSTERİLİYOR MU?

0- Kodlanamıyor (Soru habere uygulanamıyor)

1- Eğitim Hakkı

2- Sağlık Hakkı

3- Çalışma Hakkı

21- HABERDE SURİYELİ SIĞINMACILARA SUNULAN İMKANLARIN TÜRKİYE CUMHURİYETİ VATANDAŞLARINA ZARAR VERDİĞİNE DAİR BİR İMA VAR MI?

0- Kodlanamıyor (Soru habere uygulanamıyor)

1- Evet

2- Hayır

ÖZET

Türkiye 2019 yılı sonunda sayıları üç milyonu aşan, ülkelerindeki iç savaştan korunmak amacıyla gelmiş Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yapmaktadır. Bu durumun yarattığı hızlı değişimden ötürü bu sığınmacılar iç siyasetteki ideolojik çatışmaların da bir nesnesi haline gelmişlerdir. Dolayısıyla sığınmacılar nefret söyleminin bir odağı haline dönüşmüşlerdir. Medya kanaat önderliği niteliğini günümüzde halen korumaktadır ve söylemlerin aktarıldığı ve yeniden üretildiği yerdir. Bu araştırmada Suriyeli sığınmacılarla ilgili medya temsilini ve nefret söyleminin güncel durumunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Hükümet politikalarına yönelik değişik tutumları temsil edecek şekilde Sabah, Hürriyet ve Yeniçağ gazeteleri seçilmiş, 2019 yılı boyunca Suriyeli sığınmacılar hakkında yaptıkları 291 haber üzerinde içerik analizi yöntemi ile durumun varlığına ilişkin güncel veri elde edilmiştir. Araştırmada Sığınmacılara yönelik nefret söyleminin devam ettiği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Suriye, sığınmacı, mülteci, ulusal gazete, nefret söylemi, ötekileştirme, içerik analizi

ABSTRACT

At the end of 2019, Turkey hosts more than three million Syrian asylees who came to to be protected from the civil war in their country. These Asylees have become an object of ideological clashes in internal politics due to rapid change of this emigration. Therefore, asylees became the center of hate speech. Media still holds the opinion leadership position today and is the medium of discourse transmission and reproduction. In this study, it is aimed to reveal the media representation of Syrian refugees and the current state of hate speech. Sabah, Hürriyet and Yeniçağ newspapers were chosen to represent different attitudes towards government policies, and up-to-date data on the existence of the situation was obtained through the content analysis method on the 291 news about the Syrian refugees during the year 2019. As a result, research found the still existance of hate speech over Syrian refugees.

Keywords: Syria, asylee, refugee, national newspaper, hate speech, alienation, content analysis